

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Genusforekomst i Midtre Gauldal, en kommune utenfor Trondheim.

Bidrag til kartlegging av endringer i det norske genussystemet.

Mastergrad i nordisk språkvitenskap for lektorutdanningen 8.-13.

Fagerbakk, Olav Lund.

NOR-3982, vår 2024.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	5
2	Bakgrunn	7
2.1	<i>Genus- Grammatisk kjønn.....</i>	7
2.1.1	Kvantorer	7
2.1.2	Bestemthetssuffikser	8
2.1.3	Anaforiske pronomer	9
2.2	<i>De aktuelle dialektene</i>	12
2.2.1	Dativ	13
2.2.2	Adjektivmorfologi	13
2.3	<i>System i endring</i>	15
2.3.1	Hvordan forandrer språk seg?.....	15
2.3.2	Sentrumshoppetypen.....	16
2.3.3	Tidligere studier rundt den aktuelle språkendringen.....	19
2.4	<i>Denne studien.....</i>	25
3	Metode.....	27
3.1	<i>Metodevalg.....</i>	27
3.1.1	Elisiteringsmetoden - fordeler og utfordringer.....	28
3.2	<i>Informanter.....</i>	31
3.2.1	Yngre informanter (17-19)	31
3.2.2	Eldre informanter (50-88).....	31
3.3	<i>Design og gjennomføring.....</i>	32
3.3.1	Eksperiment 1: Substantivfraser i entall.....	32
3.3.2	Eksperiment 2: Anaforisk pronomerbruk	34
3.4	<i>Metodiske utfordringer og potensielle feilkilder i min studie.....</i>	35
4	Resultat	41
4.1	<i>Eksperiment 1: kvantorer.....</i>	42
4.1.1	Eldre	42
4.1.2	Yngre.....	43
4.2	<i>Eksperiment 1: Bestemthetssuffikser</i>	44
4.2.1	Eldre	44
4.2.2	Yngre.....	45
4.3	<i>Adjektiv</i>	45

4.4	<i>Eksperiment 2: Anaforiske pronomen for inanimate substantiv</i>	48
4.4.1	Nøytrale substantiv.....	48
4.4.2	Maskuline substantiv	49
4.4.3	Feminine substantiv	49
4.5	<i>Eksperiment 2: Anaforisk pronomen for animate substantiv</i>	50
4.5.1	Nøytrale substantiv.....	50
4.5.2	Maskuline substantiv	51
4.5.3	Feminine substantiv	51
5	Diskusjon	53
5.1	<i>Endringer i Midtre Gauldal</i>	53
5.1.1	Kvantorer.....	53
5.1.2	Bestemthetssuffikser.....	54
5.1.3	Adjektivmorfologi.....	55
5.1.4	Anaforer	57
5.1.5	Korrigeringer.....	59
5.2	<i>Sammenlikning med Trondheim</i>	62
5.3	<i>Sentrumshoppeshypotesen</i>	66
5.4	<i>Hvilken språkendring er vi vitne til?</i>	67
6	Konklusjon	71
7	Referanser	73
7.1	<i>Vedlegg 1</i>	76

Forord

Jeg ønsker å rette en takk til alle som har hjulpet meg underveis i arbeidet med min master. Kristine Bentzen var veileder for meg på bacheloren min, og takket heldigvis ja også nå når jeg skulle skrive master. Hun har kommet med gode råd til både planlegging, gjennomføring og strukturering av tekst, og har vært en god og påkoblet mentor i hele masterperioden.

Videre vil jeg takke alle informanter som har gjort det mulig for meg å faktisk gjennomføre dette prosjektet. Takk til norsklærerne ved Gauldal videregående skole som ønsket meg velkommen da jeg bardust møtte opp på et fellesmøte for å snakke om prosjektet mitt, og lot meg låne elevene deres som informanter. Takk skal også øvrige informanter i den eldre informantgruppen ha. Mange ytret at de bare var glad for hjelp til å spise opp julebaksten, men vit at jeg setter like stor pris på at dere ville hjelpe meg å få fullført graden min som at jeg fikk kaffe og kaffebrød hvor enn jeg kom (kanskje til og med litt mer).

Farfar, Odd Jarle Fagerbekk skal ha en spesiell takk som lot meg søke forskerasyll hos han i en tung periode i hans liv. Uten oppholdssted i Midtre Gauldal ville datainnsamlingen blitt tungvint. Han hjalp meg også å komme i kontakt med flere av de eldre informantene, og stilte opp med kaffe og sofa for gjennomføringer av undersøkelsene.

Jeg vil også takke mamma som ofret sin gamle datamaskin da jeg på mirakuløst vis klarte å rygge over min egen i julestria. Hadde det ikke vært for at jeg fikk hennes gamle hadde nok ikke hverken innsamling av data, eller skriveprosessen vært mulig, så tusen takk!

Nå avrundes ett kapittel i mitt liv, og forhåpentligvis åpnes et nytt hvor økonomien er litt romsligere. 5 år med studier på UiT (med «utveksling» til NTNU) er nå over, og jeg har litt av en studietid å se tilbake på. En siste takk skal alle i min nære krets ha som har vært der for meg gjennom hele studietiden. Venner, familie, kollegaer og romkamerater. Summen av alt har gjort at jeg endelig kan kalle meg

Lektor Fagerbekk.

1 Innledning

Norsk talemål har tradisjonelt sett hatt ett tregenussystem med hankjønn, hunnkjønn og intetkjønn. Grammatisk kjønn, også kalt genus, viser seg som en egenskap på substantiv, og fører til samsvarsbøying mellom substantivet og andre deler av substantivfrasen.

Det er dokumentert både i Bodø, (Nesse 2005) Tromsø, (Rodina & Westergaard 2015), Trondheim, (Busterud mfl. 2020), (van Baal mfl. 2023), (Ulleland 2023) og Kristiansand (van Baal mfl. 2023) at færre unge konsekvent bruker grammatiske hunkjønnsformer i dialekten sin. I tillegg pågår et større forskningsprosjekt kalt *GenVAC-prosjektet*¹ som undersøker Bodø, Mo i Rana, Trondheim, Stavanger, Eigersund, Lyngdal og Kristiansand for det samme fenomenet (van Baal mfl. 2023, s.18). Alle dialektområdene har tradisjonelt sett hatt grammatisk hunkjønn som del av dialekten, men funnene viser færre forekomster i unges språk. Dette har ført til konklusjoner om en pågående språkutvikling som gjør at vi på sikt muligens vil miste hunkjønn på landsbasis.

Tradisjonelt sett har flertallet av de rurale dialektene et tregenussystem (Haugen 1976: 288). Derfor er det viktig å se på disse før man konstaterer at vi har med en landsomfattende språkendring å gjøre. Eigersund og Lyngdal er mindre, mer rurale steder med forbindelse til Stavanger og Kristiansand. Alle de fire nevnte stedene undersøkes av GenVAC, og resultatene kan derfor sammenligne større tettsteder med de nærliggende, mindre dialektområdene. Trondheim har derimot ikke et tilsvarende sammenligningsgrunnlag i GenVAC-prosjektet. Det finnes en mastergradsavhandling som sammenligner forekomst av artikkelen «ei» for å vise til biologiske kvinner ved en sentrumsskole og en *perifer skole* i Trondheimsområdet (Ulleland 2023). Ut over dette er det manglende empiri på feltet fra rurale områder rundt Trondheim. Med min avhandling ønsker jeg derfor å komme med et slikt empirisk bidrag.

Midtre Gauldal er en kommune rett sør for Trondheim i Trøndelag. Her har de utpreget hunkjønn. Iallfall etter min hukommelse å dømme da jeg har slekt i området, og har tilbrakt noen somre her. Uten noe empirisk data på forekomst av hunkjønn i området, var jeg i oppstarten av masterprosjektet ganske sikker på at eldre folk fra Midtre Gauldal hadde et utpreget tregenussystem. Hvordan yngre i Midtre Gauldal snakket visste jeg derimot lite om.

¹ *Grammatical Gender in Norwegian Dialects: Variation, Acquisition and Change* (GenVAC) er et større forskningsprosjekt ledet av Terje Lohndal. <https://www.ntnu.edu/genvac>

Jeg tenkte derfor at å gjennomføre en komparativ studie mellom eldre og yngre, for å finne ut om dette «landsomfattende» språkendringsfenomenet kan ses i Midtre Gauldal ville være et spennende utgangspunkt for min masteroppgave.

Den overordnede problemstillingen for prosjektet mitt vil med dette være *hvorvidt den observerte utviklingen i genussystemet også vises i områdene utenfor de større byene*. Grunnet manglende empiri fra rurale områder rundt Trondheim vil jeg gjennomføre en empirisk innsamling av data i Midtre Gauldal og behandle følgende forskningsspørsmål gjennom masteravhandlingen:

- I. *Hvordan viser utviklingen av tregenussystemet seg i Midtre Gauldal?*
- II. *Har utviklingen kommet kortere, lenger eller like langt som i nærmeste regionale senter, Trondheim?*
- III. *Hvilke regionale og sosiale forhold har påvirket utviklingen, og hva kan mine funn bidra med i forhold til sentrumshoppehypotesen?*

Prosjektet er videre relevant for mitt fremtidig virke som lektor for 8.-13. trinn da elevene etter 10. trinn skal kunne *reflektere rundt språklig variasjon i Norge og reflektere over holdninger til ulike språk og talemålsvarianter*. I tillegg skal elevene etter vg1 studieforbereende kunne *sammenligne særtrekk ved norsk med andre språk og vise hvordan språklige møter kan skape språkendringer*. Etter vg3 studieforbereende skal elevene kunne *gjøre greie for endringer i talespråk i Norge i dag, og reflektere over sammenhenger mellom språk kultur og identitet* (Kunnskapsdepartementet 2019). Fokuset på norsk talespråk, språkvariasjon og språkendringer i læreplanen følger elevene gjennom hele ungdomsskolen og videregående, og det er derfor fordelaktig at jeg som fremtidig lærer har gjennomført et større prosjekt med denne tematikken.

2 Bakgrunn

For å undersøke problemstillingen og forskningsspørsmålene trenger vi bakgrunn om hva grammatisk kjønn er og hvordan det tradisjonelle tregenussystemet ser ut. Vi må også se på hva som kjennetegner dialektområdet jeg skal gjennomføre studien i, og hvordan språkendringer skjer. I forlengelse av dette må vi se på hva tidligere studier har funnet ut om den aktuelle språkendringen. La oss først gjennomgå hva grammatisk kjønn er.

2.1 Genus- Grammatisk kjønn

Genus er det latinske begrepet som brukes for grammatisk kjønn, og Hocketts definisjon anses som standarddefinisjonen av fenomenet: «[g]enders are classes of nouns reflected in the behavior of associated words» (Hockett 1958, s. 231). For skriftspråket bokmål er det valgfritt om man vil forholde seg til tre genus, eller bruke et togenussystem med felleskjønnet *genus commune* og *nøytrum*. (Kulbrandstad & Kinn 2016, s.196). Nynorsk skriftspråk og de fleste norske dialekter opererer derimot med tregenussystemet, hvor *maskulinum*, *femininum* og *nøytrum* er de tre genusene som gir seg til kjenne på ulike vis i grammatikken.

Det er substantivene som **har** disse genusene, og ordene rundt er markørene som avslører genuset jf. Hocketts definisjon. Dette betyr at genus ikke er en bøyingskategori for substantivene, men en *inherent*, iboende egenskap (Åfarli & Sakshaug 2013, s.224). Enkelte er dog skeptisk til denne definisjonen, og mener at genus *er* en bøyingskategori, også kalt *deklinasjonskategori* når det er snakk om substantiver (Enger 2004). Mer om hva dette skillet innebærer skal jeg komme tilbake til, men i en studie omhandlende grammatisk kjønn er det derfor nødvendig å vite noe om substantivene, og hvordan genus kommer til uttrykk gjennom, og rundt dem. Vi skal derfor se på noen eksempler i norsk grammatikk hvor denne iboende egenskapen, eller deklinasjonskategorien gjør seg synlig.

2.1.1 Kvantorer

Først og fremst har vi det som tidligere ble kalt *ubestemte artikler* «en, ei, et» som markerer entall ubestemt form, samt viser oss hvilke genus substantiv har (Åfarli & Sakshaug 2013, s.225). Disse løsrevne artiklene foran substantivene befinner seg i determinativklassen *kvantorer*, som er det jeg vil kalle dem videre i oppgaven. Ettersom ordene rundt substantivet *reflekterer* dets genus, vil man kun vite hvilken kvantor man skal bruke ved å ha forkunnskaper

om substantivets genus. Under vises kvantorer for tregenussystemet (1a) og togenussystemet (1b).

(1) a. Mask. En bil	b. Gen Com. En bil
Fem. Ei kake	En kake
Nøyt. Et hus	Nøyt. Et hus

Kvantorer er determinativer, og har derfor de morfologiske kriteriene at de tar *bøying* i både genus og numerus (Åfarli & Sakshaug 2013, s.193). De må derfor kongruere med substantivets inherente genus og bøyes deretter. Dette er et bevis for, og et argument mot synet på genus som bøyingskategori for *substantiv*. Hadde ikke substantivet *hatt* genus, men kunne blitt deklinert deretter, kunne alle kvantorene blitt brukt om alle substantiv, og påfølgende morfologiendringer ville også kunne variert. «Hva heter *stol* i intetkjønn» er meningsløst å spørre om da å deklinere *stol* til *et stol-stolet* sjeldent vil være grammatisk akseptert. Hva adjektivet *stor* og determinativet *annen* er i intetkjønn, er derimot ikke et meningsløst spørsmål da svaret er *stort* og *annet* (Kulbrandstad & Kinn 2016, s.196). Genus er derfor en bøyingskategori for kvantorene, men ikke for substantivene. Genus kommer ikke til syne i substantivet ut fra kvantorene, men det gjør det derimot når vi deklinerer substantiv i bestemthet.

2.1.2 Bestemthetssuffikser

Substantiv kjennetegnes ved det morfologiske kriteriet om at de *kan ta en bestemt artikkel som suffiks* (Åfarli & Sakshaug 2013, s.281). *Affikser* er modifikasjoner som tillegges enten foran (*prefiks*), eller etter (*suffiks*) en ordstamme for enten å bøye ordstammen i en spesifikk morfologisk kategori, eller for å avlede ordstammen og tilegne ordet en ny betydning. Det vi kaller *suffikser*, er derfor affikser i form av endelser vi legger til bak en ordstamme. Disse er av interesse for denne studien, da genus kan komme til syne i substantivs suffikser. Under er substantivene deklinert til bestemt form entall etter tregenussystemet (2a) og togenussystemet (2b).

(2) a. Mask. Bilen	b. Gen Com.- Bilen
Fem. Kaka	Kaken
Nøyt. Huset	Nøyt.- Huset

At man opererer med et tredelt genussystem legger en hel del føringer for hvordan setninger formuleres, og hvordan man skal bøye disse ulikt kjønnede ordene. Skal vi snakke om *et hus*

må vi snakke om *huset* hvis vi forholder oss til ett bestemt hus, *bilen* om en bestemt bil, og *kaka* om vi snakker om ei bestemt kake. Suffiksene markerer bestemthet og entall for den nøytrale ordstammen **hus**, den maskuline ordstammen **bil** og den feminine ordstammen **kake**. Tre ulike suffikser markerer den samme pragmatiske funksjonen for substantivene grunnet forskjellig genus. Vi snakker i alle tilfellene om én bestemt enhet av disse tre forskjellige referentene. Vi har også unike suffikser i ubestemt og bestemt flertall. I flertallsformene kan det også skilles mellom sterke og svake feminine substantiv i enkelte dialekter, da disse kan danne ulike suffikser som demonstrert i (3b) for trønderdialekt.

(3)	<u>Bokmål</u>	<u>Trønderdialekt</u>
a.	Mask. <i>bil-er bil-ene</i>	b. <i>bil-a bil-an</i>
	svak Fem. <i>kak-er kak-ene</i>	<i>kak-a kak-an</i>
	sterk Fem. <i>sol-er sol-ene</i>	<i>sol-e sol-en</i>
	Nøyt. <i>hus hus-ene</i>	<i>hus hus-an</i>

Substantivs genus er rett og slett noe man bare må lære seg. Substantiv *har* som sagt genus som en iboende egenskap ved selve ordet, og det er ikke nødvendigvis logisk knyttet sammen med det kjønnnet man tenker seg at substantivets leksikalske innhold «burde» hatt (Åfarli & Sakshaug 2013, s.188). Substantivs genus er enkelte ganger biologisk inspirert, andre ganger helt arbitrært. At *ei prinsesse* er et hunkjønnsord er logisk, da biologien samsvarer med feminint grammatisk kjønn. *Ei kake* er vanskeligere å forklare hvorfor må være feminin. Hvorfor det heter *et hus* men *en bygning* er heller ikke like logisk.

Både kvantorer og bestemthetssuffiks fungerer på hvert sitt vis som indikatorer på et substantivs genus, selv om enkelte mener at suffiksene ikke markerer genus. Om vi tenker oss at vi har ført en samtale om *ei prinsesse*, og denne prinsessa har blitt omtalt som *prinsesse* så mange ganger nå at vi begynner å bli lei av å si *prinsessa*, er det ikke uvanlig å begynne å benevne *henne* med pronomen. Det er ikke nødvendig å vite det grammatiske genuset til substantivet *prinsesse* ettersom *hun* også er en biologisk kvinne. Noe vi skal se nærmere på nå er at det faktisk går an å si *hun* om *ei* bok også som ikke er en biologisk kvinne.

2.1.3 Anaforiske pronomen

Et tredje begrep angående grammatiske genusmarkører er *anaforiske pronomen*. Anafor betyr «å vise tilbake til», og syntaktisk brukes ofte pronomen anaforisk for å vise tilbake til andre referenter i kontekst (Saaed 2016, s.337). Pronomen er *pro-ord* og får kun meningsinnhold i

henvisning til en antecedent, som gjerne er et substantivs leksikalske innhold i kontekst (Åfarli & Sakshaug 2013, s.193).

Et skille man kan trekke når det kommer til inndeling av substantiver er *animate* versus *inanimate* substantiv. *Bil, kaffekanne og krus* (4), er alle inanimate substantiv, altså noe som ikke lever. En *prins, Henriette, ku*, eller *hane* vil alle være eksempler på animate substantiv da disse ordene viser til levende organismer (Saaed, John I. 2016, s.171). Trær, planter og sopp innefattes ikke av animat-begrepet, da disse enten ikke er animalske, eller befinner seg så lavt i animalitetshierarkiet at vi ikke automatisk tilegner de bevisste, handlende egenskaper (Saaed, John I. 2016, s.171). Ei ku kan være antecedent for pronomenet «hun» for eksempel. «Hun (kua) står og gresser ute på åkeren». På samme måte kan en hane vises til ved pronomenet «han» som i en dialektprøve fra Meråker, hvor Arne og Erna snakker om antecedenten hane. «**Arne:** Hønn e jo falen ja. **Erna:** mm. **Arne:** menn æ hadd lekksomme take på-n da mæynn hønn va stærrk» (Mæhlum & Røyneland 2012, s.160). Biologi er altså en faktor for hvor tilbøyelig vi er til å akseptere at noe omtales med kjønn eller ikke (Ulleland 2023, s. 8). Det finnes dog dialekter hvor man også kan bruke personlige pronomen for å anaforisk tilbakevise inanimate antecedenter, som vist i (4) under.

- (4) a. (M)-Person 1: «*Hvor står bilen?*»
Person 2: «**Han** står parkert foran huset».
(F)- Person 1: «*Hvor står kaffekanna?*»
Person 2: «**Hun** står på benken der».
(N)-Person 1: «*Hvor står kruset?*»
Person 2: «**Det** står på benken der».
- b. (M)- Person 1: «*Hvor står bilen?*»
Person 2: «**Den** står parkert foran huset».
(F)- Person 1: «*Hvor står kaffekanna?*»
Person 2: «**Den** står på benken der».
(N)-Person 1: «*Hvor står kruset?*»
Person 2: «**Det** står på benken der».

Over vises eksempler på bruk av anaforisk pronomen hvor man i (a) bruker personlige, genusspesifikke pronomen, og (b) bruker synkretiserte, upersonlige pronomen. Som vi har vært inne på er personlige pronomen i tredjeperson for human antecedent noe vi bruker ofte. «han/ham» og «hun/ henne» er de vanligste personlige pronomenene som brukes anaforisk for å vise tilbake til referenter (personnavn) man tidligere har snakket om i en samtale. Det personlige

pronomenet «hen» brukes også i tilfeller hvor man ikke ønsker å oppgi kjønn. Innen pragmatikken ville man sagt at pronomen bygger på en gjensidig forståelse av hva det er snakk om i samspillet mellom samtalepartnernes «common ground», eller delte kunnskaper om det leksikalske innholdet det refereres til (Saaed 2016, s.104). I dette tilfellet en persons biologiske kjønn. På bokmål er det vanligst å benevne de fleste inanimater med upersonlige pronomen som *den* eller *det* istedenfor å bruke personlige pronomen anaforisk (4-b). Enkelte dialekter hvor tregenussystemet er operativt er likevel mer tro til substantivenes grammatiske genus, og benytter seg av personlige pronomen også når det refereres til inanimate antecedenter (4-a). Da er det fordelaktig at begge parter i en samtale bruker det samme grammatiske genuset om substantivet det vises tilbake til.

Kvantorer, bestemthetssuffikser og anaforiske pronomen er ikke de eneste områdene i grammatikken hvor genus kommer til syne. Tidligere studier har blant annet også sett på possessiver hvor genus også gjør seg synlig. Possessivene er illustrert under med oppsett inspirert av Kulbrandstad & Kinn (2016, s.197) for å illustrere både foranstilte og etterstilte possessiver i entall og flertall (5).

(5) Possessiver i tregenussystemet

Mask.	- <i>min</i> bil-	bilen <i>min</i>	- <i>mine</i> biler	- bilene <i>mine</i>
Fem.	- <i>mi</i> kake-	kaka <i>mi</i>	- <i>mine</i> kaker	- kakene <i>mine</i>
Nøyt.	- <i>mitt</i> hus-	huset <i>mitt</i>	- <i>mine</i> hus	- husene <i>mine</i>

Possessiver i togenussystemet

Gen. com.	- <i>min</i> bil-	bilen <i>min</i>	- <i>mine</i> biler	- bilene <i>mine</i>
	- <i>min</i> kake-	kaken <i>min</i>	- <i>mine</i> kaker	- kakene <i>mine</i>
Nøyt.	- <i>mitt</i> hus-	huset <i>mitt</i>	- <i>mine</i> hus	- husene <i>mine</i>

Hverken possessiver eller flertallssuffikser vil bli undersøkt i min studie, så jeg vil ikke gi noen videre forklaring av disse. **Kvantorer, bestemthetssuffikser i entall, og anaforiske pronomen** er fenomenene undersøkelsen min bygger på. Målet blir å undersøke hvordan disse fenomenene kommer til uttrykk i dialektene i Midtre Gauldal. Hva vet vi egentlig om disse dialektene fra før?

2.2 De aktuelle dialektene

Midtre Gauldal er en kommune rett sør for Trondheim. Derfor er det varianter av trønderdialekten som skal undersøkes. Midt i kommunen ligger ei bygd ved navn Støren, og det er her jeg har møtt de fleste informantene jeg har snakket med. Støren er et knutepunkt mellom bygdene Soknedal, Budal og Singsås. Det er flere årsaker til at Støren har blitt et knutepunkt, men trolig henger det sammen med geografi, veinettverk og at Støren har hatt jernbanestasjon lengst. De fleste ungdommer fra de omliggende bygdene kommer også til Støren for å gå på Gauldal videregående skole. Hver av de nevnte bygdene har sin respektive unike dialekt hvor dialektord, uttrykt jamvekt, pronomener og flere andre kjennetegn skiller disse fra hverandre. (Refseth & Gynnild 1990, s.19). Når det kommer til genus derimot, er det ikke beskrevet forskjeller mellom de ulike talemålsvariantene. Derfor kan vi anta at alle talemålsvariantene som havner under samlebegrepet *Midtre Gauldalsmål* har og bruker det norske tregenussystemet.

Felles for alle dialektene som utgjør Midtre Gauldals målsammensetning er som sagt at de er varianter av trønderdialekten, og mer spesifikt inn-trøndersk. Det vil si at alle har palatalisering, utjamning, tjukk *l* [ɽ] og lågtone. (Mæhlum & Røyneland 2012, s.38). Selv om alle dialektene har tjukk *l* finnes det to typer bruk av tjukk *l*. Den ene finnes i norrøne ord som /kvaɽp/, /eɽv/ og /gɽatt/, mens den andre inkluderer ord med *rd* som av gammelnorsk har samme fonem [ɽ] som i /bu:ɽ/ «bord» og /ga:ɽ/ «gard».² I Midtre Gauldal er det et skille mellom øst og vest, hvor kun Singsås og østre bygder i Budal bruker den sistnevnte varianten av tjukk *l* (Refseth & Gynnild 1990, s.10). Intonasjonen og setningsstrukturen er så og si identisk i dialektene, men fonologien, bruk av personlige pronomener og enkeltord varierer (Refseth & Gynnild 1990, s.11).

Soknedalsmålet kjennetegnes ved bruk av pronomenerne *e* og *me* i første person entall, samt *øss* eller *åss* i flertall, og *hænn* for tredjeperson maskulin. Singsåsmålet har visse likheter med Røros-dialekten i øst, som gjenspeiles i bruken av pronomenerne *je* og *hænn*. Budalsmålet deler lignende pronomenerbruk som Soknedalsmålet, men sier *me* i første person flertall. Størensålet, derimot, utmerker seg med høy grad av apokope og overvekt, hvor utjamning fortsatt er tilfellet i flere ord for de øvrige dialektene. Dette kan for eksempel vises ved at de på Støren gjerne sier *bi:t* og *sti:ge* som i Trondheim, mens de i Soknedal ville sagt utjevnedde varianter som *båttå* og *ståvvå*. I Budal og Singsås ville de ha sagt *båttå* og *ståggå*. Størensållets pronomener varierer

² Merknad: ‘:’ markerer lang vokal. ‘ɽ’ markerer palatal n som i «mannj». ‘ɽ’ markerer tjukk *l*.

mellom bruk av *me* og *vi* for førsteperson flertall, mens *han* brukes for tredjeperson maskulin. Forskjellene i pronomener bruk bidrar til å gi hvert talemål i Midtre Gauldal sitt særegne preg.

2.2.1 Dativ

Videre skriver Refseth & Gynnild (1990) at alle dialektene har dativ. Dativsformer markerer bevegelse og kommer gjerne etter preposisjoner som *borti*, *oppom*, *nedi* osv. Dette viser seg i svake, tostavede feminine substantiv med *e*-ending som får suffikset *-unn* eller *-ønn*. Eksempelet som vises til er substantivet *kirke* som får dativsformen /*borti kjørkjunn*/ i alle bygdene bortsett fra Singsås hvor de ville sagt /*borti kjørkjén*/. Dativ vises også i enstavede maskuline substantiv som *hest* hvor dativformen for bestemt entall får *a*-suffiks. /*Nedi dala*/ (*nedi dalen*) eller å /*gi hesta mat*/ (*gi hesten mat*) kan derfor sies. Tostavede maskuline substantiv får *-m* som suffiks i dativ. /*Sola skin oppetter bakkam*/ (*sola skinner oppetter bakkene*) er eksempel på dette. (Refseth & Gynnild 1990, s.12).

Dialektene skildres med forbehold om å «(...)reservere seg når det kommer til «stasjonsmålet» på Støren.» (Refseth & Gynnild 1990, s.19). Med dette menes det at det forekommer mer variasjon på Støren enn i de øvrige bygdene, samt at målet her har mer standardiserte former. Videre viser Refseth til sin egen hovedoppgave fra 70-tallet hvor han kartla språklig variasjon i Singsås. Mest fokuserer Refseth på gamle uttrykksmåter og begrep knyttet til kultur og arbeidsliv som var på vei ut av språket på 70-tallet. Her omtaler han blant annet begrepet *dansking*, som er fenomenet hvor dialektbrukere forfiner språket sitt i mer standardisert retning når de samtaler med folk som ikke er fra bygda de selv kommer fra. (Refseth & Gynnild 1990, s.16). Poenget hans var at intraindividuell variasjon fører til at mindre frekvente uttrykk som ikke er like geografisk utbredt går tapt i møte med det mer utbredte «normalspråkets» uttrykksmåter (Refseth & Gynnild 1990, s.16). Refseth kom også med en spådom om at man i neste generasjon ville komme til å ha et «midtre-gauldalsmål» heller enn tydelig å skille mellom Soknedalsmål, Singsåsbygg, Støresbygg og Budalsmål (Refseth & Gynnild 1990, s.19). Prosessen Refseth beskriver for dialektområdet samsvarer med allmenne tendenser om dialektnivellering og utjevning. (Mæhlum & Røyneland 2012, s.127).

2.2.2 Adjektivmorfologi

Et felles kjennetegn for trønderske dialekter er adjektivmorfologien. For å ta opp tråden om hvordan substantivs genus påvirker setningsstrukturen og morfologien til omliggende ord, må vi snakke om *kongruens*, eller samsvarsbøying. Et substantivs inherente genus legger føringer for hvilke pronomener vi kan bruke, men også hvordan vi må bøye adjektiv (Åfarli & Sakshaug

2013, s. 192). Ulleland beskriver det som at substantivet er *genuskontrolløren* mens omliggende elementer som adjektiv og determinativer er *kongruensmålere* (Ulleland 2023, s. 6). Dette gjelder for alle norske dialekter, men som Rodina & Westergaard (2015) poengterer, foreligger det synkretisme for de prenominal determinativene for feminine og maskuline substantiv (Rodina & Westergaard 2015, s.149). *Den* brukes demonstrativt om både maskuline og feminine substantiv i dobbel bestemthetsform med tilhørende adjektiv (2.1.3).

(6) Mask.- ***Den gule bilen***
Fem. - ***Den gule klokka***

Som vi ser er både prenominal determinativ og adjektiv likt, og man kan kun se genus komme til uttrykk i substantivets bestemthetssuffiks. Denne konstruksjonen har en egen trøndersk variant. I likhet med adjektivet *liten/lita/lite* som Rodina og Westergaard mener det må forskes mer på (Rodina & Westergaard 2015, s.183), forekommer liknende tydelig genuskongruerte adjektiv på trøndersk. ***den gule klokka*** og ***den gule bilen*** kan på trøndersk uttrykkes som ***gula*** og ***gulen***. Bestemthetssuffikset legges til på adjektivet og gjør både determinativ og substantiv overflødig i kontekst, da adjektivet substantiveres. Denne morfologiske genus-kongruente substantiveringens gjelder også i superlativformer av adjektivet: ***gulesta*** og ***gulesten***. Transkripsjoner fra 1915 og 1929 viser konstruksjonene /deɲ kvita/, /deɲ storen/ og dæm støŕstan/ i Trondheimsmål. (Hårstad & Opsahl 2013, s.64). Nyere datainnsamlinger har også vist produksjon av formene: /deɲ forjen/, /deɲ gamɕen/, /dæm fɕestan/, /dæm nærmestan/, /dæm gamɕestan/, /vi aɲneran/, og /dæm voksnan/ (Hårstad & Opsahl 2013, s.64). Man kan anta at disse formene også brukes i dialektene i Midtre Gauldal.

Det har tidligere vært vesentlige forskjeller mellom dialektene jeg skal undersøke, men som beskrevet hos Refset og Gynnild (1990) går det mot et samlet midtre gauldalsmål. Jernbanen kan som sagt være en faktor når det kommer til dette. Trondhjem-Størenbanen var Trøndelags første jernbane, og har siden 1864 gitt Støren stasjonsforbindelse med Trondheim (Bjerke & Holom 2004, s.89). Man kan anta at dette har bidratt til at Støren i lang tid har vært under en viss språklig påvirkning fra trondhjemsålet. I tillegg har bygdene også fått enklere mellomfartsvei med jernbanen. Singsås fikk jernbaneforbindelse med Støren gjennom Rørosbanen i 1872 (Bjerke & Holom 2004, s.9) og Soknedal ble påkoblet Dovrebanen med jernbanestasjon i 1915 (Bjerke & Holom 2004, s.89). Budal befinner seg sør for Rørosbanen og øst for Dovrebanen og derfor utenfor jernbanenettet.

Jeg skal *ikke* kartlegge variasjon mellom de ulike målene for å se om utviklingen har gått til et samlet Midtre Gauldalsmål eller ikke i denne studien. Det jeg derimot skal undersøke, er om det foreligger en generasjonell språkutvikling av genus i Midtre Gauldal. Uavhengig av om jeg har med fire ulike dialekter eller et samlet Midtre Gauldalsmål å gjøre, har trønderske dialekter jevnt over en tendens til å bli mer lik de talemålene i nærmeste regionale senter. Det være seg Steinkjer, Kristiansund eller Trondheim (Mæhlum & Røynealand 2012, s. 132). At dialektområdet er i kontakt med, men fortsatt et stykke unna Trondheim gjør at det er et fint utgangspunkt for en komparativ studie om genus i talemål.

2.3 System i endring

Et grunnpremiss i studien min er at vi aksepterer at språket er i endring. Det kan vi ut fra god empirisk dokumentasjon innen diakron lingvistikk fastslå at det er, og nok alltid vil være (Torp & Vikør 2016, s.15). Det er derfor vi hverken snakker indoeuropeisk, urgermansk eller norrønt i dag. Språket har utviklet seg. Genussystemet er noe vi har observert og kartlagt, og nå har forskere innen synkron lingvistikk begynt å dokumentere endringer i dette systemet blant norske språkbrukere. Dette er empirisk dokumentert, og fortsetter med denne studien å bli det. Likevel er ikke språkvitene enige om hva vi egentlig observerer. Er det en utvidelse av synkretisme mellom maskuline og feminine genusmarkører, eller er det et regelrett bortfall av femininum til fordel for et nytt genus commune?

2.3.1 Hvordan forandrer språk seg?

Språk endrer seg av flere årsaker. Kontakt med andre språk, sociolingvistiske årsaker som språkpolitikk, endring av relevante uttrykksmåter knyttet til arbeidsliv, kultur, identitet og hverdagslivet generelt er alle viktige årsaker til språklig endring. I tillegg realiseres disse endringer i språket når en generasjon fører språket videre til neste generasjon.

Uten å gå for nøye inn på det store spørsmålet om hva språk er, kan vi her ta utgangspunkt i at et språk kan deles i to. Det ytre språket består i språkbrukernes produksjon av språk, og det indre språket består av det grammatiske systemet som utgjør språket uavhengig av om det blir brukt eller ikke (Torp & Vikør 2016, s.17). Strukturalisten Ferdinand de Saussure, delte inn språket etter en lignende todeling. På den ene siden mente han at språket, eller *langue* eksisterte som en overindividuell, sosial entitet som ikke er avhengig av at det blir brukt. Det eksisterer i kraft av seg selv som et verktøy som *kan* brukes til både kommunikasjon og tankevirksomhet. Dette gjør at vi kan snakke om «døde» språk som Indoeuropeisk og Norrønt. Selve

produksjonen av språk kalte han på den andre siden *parole*. Dette er det språket vi kan høre, lese og derfor kartlegge. Talen (*parole*) er etter denne definisjonen et uttrykk for individets forståelse og kunnskap om språket (*langue*). Saussure sammenliknet videre språkutvikling med ei elv som til stadighet er i bevegelse. «Om stømmen er stri eller rolig betyr ingenting» (Torp & Vikør 2016, s.15). Todelingen er nyttig for å kunne skille systematiske språkendringer fra variasjon i språkbrukeres talemål, for når går ytre endringer i *parole* over til å kunne sies å ha endret språkstrukturen (*langue*)?

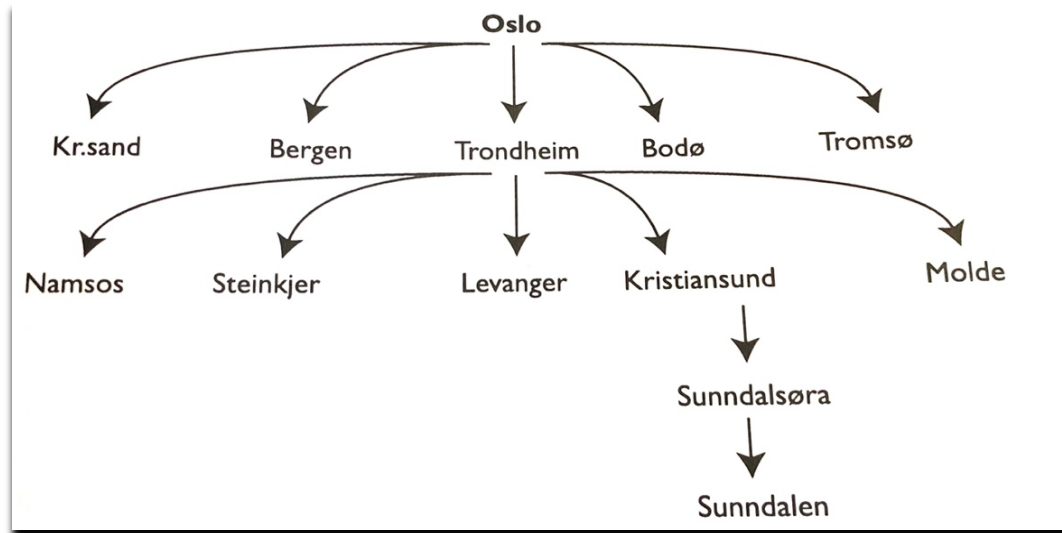
Språkendring handler både om det ytre og det indre språket. En må kartlegge et større utvalg av produsert språk for å kunne si noe sikkert om systematiske endringer i språkstruktur. (Torp & Vikør 2016, s.16). Gjentatte observasjoner av det samme språklige fenomenet vil gi tegn på om selve strukturen i språket har endret seg. Dersom unge i hele Norge synkront slutter å bruke feminine genusmarkører, og dette blir kartlagt, vil man kunne argumentere for at en landsomfattende språkendring har funnet sted. Mest sannsynlig vil det nok ikke skje synkront, men heller i en bølge av språkpåvirkning som brer seg fra de største tettstedene og videre ut til bygdene jf. *Sentrumshoppeshypotesen*.

2.3.2 Sentrumshoppeshypotesen

Sentrumshoppeshypotesen (*urban jumping hypothesis*) er en hypotese som søker å forklare det språklige påvirkningsforholdet mellom språkvarianter innad i et land. Først introdusert i 1998 av Helge Sandøy søker hypotesen å forklare hvordan språkendringer skjer innad i et land. Ofte er det et spørsmål om status og utbredelse av ulike talevarianter av et språk (Sandøy 1998). Språk knyttes tett opp mot sosial identitet og kan derfor fungere som statusmarkør. *Dansking*, som jeg omtalte med henvisning til Dragset og Gynnild (1990) er et gammelt, negativt ladd begrep som henger igjen fra dansketida, og betegner folk som «forfiner» språket for å høres mer standardnær ut. Noen gjør kanskje dette med viten, men de fleste gjør nok dette ubevisst, grunnet lengere opphold i et område hvor språket er mer standardnært i utgangspunktet.

Store byer har ofte mange jobbmuligheter, som igjen øker statusen til området. Da språket som nevnt er en identitetsmarkør, vil det være sammenheng mellom et områdes størrelse, og statusen til språket. Ved å bruke pendlerstatistikk som målestokk kan vi illustrere forholdet mellom Midtre Gauldal og Trondheim. Tall fra SSB viser at 444, tilsvarende 14% av yrkesaktive bosatt i Midtre Gauldal pendler inn til Trondheim, mens 129, tilsvarende 0,01% av yrkesaktive i Trondheim pendlet til Midtre Gauldal for arbeid (SSB 2021). Dette illustrerer at Trondheim er en større by, med høyere status i form av flere jobbmuligheter, langt flere språkbrukere, og at

en større andel av bosatte i Midtre Gauldal eksponeres for Trondheimsmål enn motsatt. Figuren under illustrerer statusforholdet mellom byer i Norge, og hvilken vei det antas at språkpåvirkningen går ut fra sentrumshoppetypotesen.

Figur 1: Modell fra Sandøy (2000, s.356)

Ut fra hypotesen vil det i grove trekk si at om en språkendring finner sted i Oslo, vil trolig Trondheim etter hvert ta etter, for så å spre endringen videre. I praksis vil det si at østnorsk har større påvirkningskraft på trøndersk enn for eksempel bergensk. Dette fordi østnorsk funksjonelt sett er Norges svar på standard talemål, selv om vi liker å tenke at vi er en «standardløs» språknasjon (Hårstad & Opsahl 2013 s.148). Språkendringene som oppstår i hovedstaden, kan åpenbart ha forankring i et internasjonalt språkstatusnivå over hovedstadens talemål igjen. Før var denne påvirkningen størst fra dansk av Danmark, og delvis tysk i Bergen under hansatiden som nevnes av Nesse (2005, s.140). I moderne tid er nok engelsk av USA blitt mer innflytelsesrik, noe som også vises i de mange lånord som har blitt normalisert som *kul*, *fancy*, *joine*, *hot*, *nice*, etc. (Mæhlum & Røyneland 2012, s.127). Hvilket ledd som finnes over hovedstaden i hierarkiet, avhenger av global stormaktspolitikk og hvilket språk som gir best mulighet for forhøyet status utenfor norske landegrenser.

Innad i et land er prestisjejobber oftest forbundet med den største byen, som vanligvis er hovedstaden. Historisk har denne assosiasjonen trolig eksistert i Norge siden 1700-1800 tallets framvekst av borgerskapets «dannede dagligtale» som konsentrerte seg i de store byene, og aller mest i Oslo (Hårstad & Opsahl 2013 s.149). I tillegg er ofte universiteter og utdanningsinstitusjoner lagt til de største byene, noe som samler språkbrukere fra hele landet og muliggjør språkpåvirkning på tvers av dialekter. Ungdom er generelt også ansett som

språkinnovatører som finner opp nye måter å bruke språket på, som fremprovoserer endring. Hovedstadens beboere har dermed ifølge sentrumshoppetypotesen til en viss grad indirekte innflytelse på språket ellers i landet.

Når Trondhjemmerne omsider omfavner en språkendring fra hovedstaden spres den så videre til andre regionale sentre i Trøndelag, før det til slutt går ut til bygdene i tilknytning disse regionale senterne. Med tanke på jernbaneforbindelsen Støren har til Trondheim (og Oslo) kan man anta at de fleste språkendringer først kommer hit, og deretter spres til omliggende bygder som Singsås, Budal og Soknedal. Likevel kan det tenkes at språkpåvirkningen i dag foregår mer synkront da dagens unge er koblet på de samme kanalene gjennom internett uavhengig av hvor de befinner seg geografisk. Nyere kommunikasjonsmønstre enn de som tidligere har vært avgjørende for språkendring gjør at man kan stille spørsmålsteget ved legitimiteten til modellen fra Mæhlum og Røyneland (2012). For hvordan kommer språkutvikling til syne? Jo gjennom neste generasjons språktilegnelse.

Den språklige inputen et barn får av foreldre/foresatte i livets første fase legger grunnmuren for morsmålsinnlæringen. Her finnes det mange teorier om hvordan denne prosessen foregår. Mange formalingvister og grammatikere støtter dog opp under Noam Chomskys nativistiske antagelse av at vi som mennesker har en medfødt evne til språk gjennom universalgrammatikken (Postholm & Moen 2020 s.18). Dette systemet fungerer som et parameterbibliotek hvor alle verdens språkstrukturer er klare til å bli lært. Språket foreldrene snakker avgjør hvilke parametere som blir aktivert i den interne språkstrukturen for det enkelte barnet (Gujord & Randen 2019, s.37). Dette betyr at dersom dine foreldre ikke bruker tregenussystemet, vil heller ikke ditt «tregenussparameter» bli aktivert. Kommer du senere i barnehage og skole hvor du møter andre barn som bruker hunkjønn, vil du måtte akkomodere denne kunnskapen over det systemet du allerede besitter hvor du kun bruker to genus, som vil gjøre at du simulerer et språktrekk som ikke har blitt aktivert i din indre grammatikk. Ulike teorier setter grensen for «kritisk periode» for å lære et språk på morsmålsnivå til ulike aldre fra 4 år til puberteten. Dette vil si når språkssystemet «setter seg» som morsmål (Gujord & Randen 2019, s.55). Studier om tilegnelse av genussystemet på norsk viser at vi ikke behersker det med (90%) nøyaktighet før vi er omtrent 7 år gamle, som er sent sammenlignet med andre språk (Rodina & Westergaard 2015, s.183). Innen den tid har vi allerede rukket å bli eksponert for mye språklig inspirasjon og input gjennom foreldre, barnehage og skole.

Så vi har altså sosiolingvistiske årsaker til språkendring, og årsaker knyttet til språktilegnelse. Disse henger naturligvis sammen, fordi det er mennesker som befinner seg i samfunnets sosiolingvistiske sfære som får barn og lærer språk videre til disse. Med disse faktorene i bakhodet kan vi se på hva tidligere studier har sagt om den aktuelle språkendringen omhandlende genussystemet i norsk talemål.

2.3.3 Tidligere studier rundt den aktuelle språkendringen

Endringene i det norske genussystemet har blitt observert i flere ulike byer i Norge allerede. Funnene som hovedsakelig viser færre feminine genusuttrykk i grammatikken, har skapt debatt i det lingvistiske miljøet i løpet av det siste tiåret. De fleste beskriver den observerte utviklingen som et pågående *bortfall* av hunkjønn i norsk språk (Rodina & Westergaard 2015, Ulleland 2023, Busterud mfl. 2020). Noen mener også at femininum etter hvert vil reduseres til en valgfri deklinasjonsklasse for det som til slutt vil bli et genus commune (Lødrup 2011, Svenonius 2017). Med andre ord spås mørke framtidsutsikter for hunkjønnen i norsk språk.

Et sted som allerede har mistet feminint genus helt er Bergen. Her sier de ikke bare *en bok-boken* om inanimater, men også *en jente-jenten* om biologisk feminine animater. Nesse (2005) presiserer at Bergen mistet skillet mellom maskuline og feminine substantiver for 400 år siden, og nå kun bruker maskuline, eller felleskjønnede genusmarkører for alle ikke-nøytrale substantiv som i Danmark. I hansatiden var det mye språkkontakt med tyskere, men dansk sto likevel som øverste prestisjespråk med mest innflytelse. Nesse (2005) skriver at Bergen mistet feminint genus på 1600-tallet, etter en 100 år lang *vakleperiode* hvor man kunne bruke alle pronomen om ett og samme substantiv (Nesse 2005, s.142). Vakleperioden er interessant da det kan tyde på at resten av landet med utviklingen vi nå observerer er på vei inn i, eller allerede er i en slik vakleperiode. Perioden vil preges av ulik bruk av pronomen, men også andre genusuttrykk som kvantorer, suffiks og possessiver rundt om i landet. Om den vil vare i 100 år vet vi ikke, og om utfallet vil bli som i Bergen vet vi heller ikke, men at nye genusuttrykk har blitt observert kan vi konstatere. La oss se på noen av studiene som har observert endringer i genussystemet i nyere tid.

Nesse (2005) så i samme artikkel som hvor hun diskuterte genussammenfallet i Bergensmål på utviklinger i talemålet i Bodø. Hun finner forskjeller på *fraseinterne* og *fraseeksterne* genusuttrykk i Bodø bymål. Kvantorer, demonstrativer og suffikser er fraseinterne genusuttrykk, og står seg sterkt ifølge hennes funn. Funnene er fra 2001, så det begynner å bli en generasjon siden. Anaforske pronomen er derimot et fraseeksternt genusuttrykk. 15-16

åringers anaforiske bruk av det upersonlige pronomenet *den* til fordel for personlige pronomen som *han* og *ho* om inanimater er ifølge Nesse (2005) et bymålsfenomen. Hun sammenligner funnene sine med utviklingen hun har beskrevet i Bergen, og sier at genus bestod også i et par generasjoner etter at fraseinterne genusuttrykk forsvant fra Bergensk. Hun mener derfor at endringer i fraseeksterne genusuttrykk ikke er tegn på at Bodø vil miste feminint genus med det første (Nesse 2005, s.146).

Rodina og Westergaards publisering fra 2015 ser på talemålet i Tromsø ut fra 5 ulike aldersgrupper med informanter, og konkluderer med at det er tydelige tegn til at feminine bøyingsformer er på vei ut av talemålet i Tromsø. Funnene deres viser at mens de voksne informantene har 100% forekomst av feminin kvantor *ei* i grammatikken, har dette droppet til rundt 60-70% blant tenåringer. I tillegg finner de at barn ikke lærer seg å bruke genussystemet før i 7-årsalderen, noe som gjør at nordmenn har en relativt sen tilegnelse av eget språks genussystem (Rodina & Westergaard 2015, s.183). De ser at mange barn overgeneraliserer hankjønnsformer, men hovedsakelig i kvantorene og kombinerer eksempelvis maskulin kvantor med feminint bestemthetssuffiks som i *en bok- boka*. I konklusjonen skriver de at resultatet av endringen kan bli at feminine kvantorer forsvinner helt, og kanskje til og med fører til komplett bortfall av feminint genus. Konsekvensene av dette spår de til muligens å bli at man ender opp med en forenklet genuskategori, med korresponderende økt kompleksitet i bøyningssystemet (Rodina & Westergaard 2015, s.183). Dette kan tolkes dithen at de mener man etter hvert vil miste feminint genus og få et genus commune, men at det vil være mange unntak til generelle bøyingsregler innad i dette nye felleskjønnet grunnet rester fra det gamle hunkjønnet. Spesielt vil de feminine bestemthetssuffiksene stå sterkt. De peker på at det nok er sosiolingvistiske årsaker til hvorfor forandringen foreligger. (Rodina & Westergaard 2015, s.183).

Man kan også se utviklingen som en utvidelse av *synkretiserte* genusuttrykk, som kan bety at feminint genus ikke nødvendigvis forsvinner, men får færre genusspesifikke markører. *Synkretisme* refererer til en sammensmeltning av feminine og maskuline genusmarkører hvor hvert av genusene likevel består som inherent egenskap for substantivene. Rodina & Westergaard (2015) viser til dobbel bestemthet og adjektivmorfologi for å eksemplifisere synkretisme. Det er især determinativfraser det vises til. Demonstrativen *den* konstateres som en allerede synkretisert bestemthetsform mellom feminine og maskuline substantiv *den hest-en* og *den seng-a*. Adjektivenes kongruente bøyingsformer mot substantivene dras også frem

som like i ubestemt form for både maskuline og feminine substantiver: *en fin hest* og *ei fin seng* (Rodina & Westergaard 2015, s.149).

Bestemthetsformer modifisert av adjektiv ble hos Rodina & Westergaard (2015) elisert ved eksperimenter som framprovoserer bestemte frasestrukturer hos informantene. Resultatene viste at så og si alle aldersgrupper behersket demonstrativene, da disse var synkretiserte. Mer overraskende fant de at bestemthetsuffiksene også ble korrekt produsert blant de aller fleste til tross for den store variasjonen i kvantorbruk. Bestemthetsformene modifisert av adjektiv i det tradisjonelle norske genussystemet vises i en tabell hos Anderssen og Busterud (2022).

	Hankjønn	Hunkjønn	Intetkjønn
Ubestemt	en hund	ei bok	et hus
Bestemt	hunden	boka	huset
Demonstrativ/modifisert bestemthet	den (fine) hunden	den (fine) boka	det (fine) huset
Modifisert ubestemt/attributivt adjektiv	en fin hund	ei fin bok	et fint hus
Prenominal possessiv	min hund	mi bok	mitt hus
Postnominal possessiv	hunden min	boka mi	huset mitt

Tabell 1: (Anderssen & Busterud 2022, s.91)

Tabellen illustrere genusuttrykkene i det tradisjonelle norske tregenussystemet. Her ser vi at demonstrativ/ modifisert bestemthet med tilhørende svakt bøyde adjektiv inkluderes, og både demonstrativen og adjektivet er synkretisert. Demonstrativen er synkretisert «den» for både maskulin og feminin, mens nøytrum har sin egen variant «det». Adjektivene *fine* er synkretiserte for alle tre genus og får *e*-suffiks. Det er derfor kun suffiksene på substantivene som viser til genus i disse konstruksjonene. Rodina & Westergaard (2015) benevner suffiksene som tegn på at de er deklinert etter genus. Det foreligger med andre ord en del anerkjente synkretiserte former i tregenussystemet allerede, men det feminine genuset består enn så lenge. Med tanke på adjektivmorfologien i trøndersk ville denne tabellen sett annerledes ut. Da jeg ikke har klart å finne en slik tabell vil jeg i diskusjonsdelen framlegge et forslag til hvordan en slik tabell kunne sett ut basert på mine funn (5.6).

Busterud mfl. (2020) bygger videre på Rodina & Westergaard (2015) sine undersøkelser, og ser på det samme fenomenet i Trondheim. I publiseringen *Hvor mange genus er det i Trondheimsområdet* konkluderes det med at det også her forekommer endringer i genussystemet fra tre til to genus. Det viser seg at endringen også har kommet lengere i Trondheim enn i Tromsø, ved at færre voksne og tenåringer produserer feminin kvantor *ei* for feminine

substantiv, samt at bestemthetssuffiksene er berørt. Likevel er ikke bestemthetssuffiksene berørt i lik grad, og utvikler seg derfor ikke i samme tempo som kvantorene. Dette støtter synet som også Rodina & Westergaard (2015) var inne på om at kvantorene er de egentlige genusmarkørene, mens bestemthetssuffiksene kun markerer bøyning (Busterud mfl. 2020, 29). Det vises til at det trolig er sosiolingvistiske årsaker til dette, og at sosiolekten «fintrøndersk» også kalt «Singsakermål» brer sin påvirkningskraft. De nevner også at østnorsk muligens er en enda viktigere påvirkningsfaktor, noe som er i tråd med sentrumshoppehypotesens fremstilling av status og påvirkning innad i språket. Da Trondheim er et større tettsted som også geografisk ligger nærmere Oslo enn Tromsø brukes sentrumshoppehypotesen som modell for å forklare at funnene ikke er overraskende (Busterud mfl. 2020, s.24).

Ulleland (2023) underbygger Trondheimsfunnene til Busterud mfl. (2020), men fokuserer mest på den pronomielle bruken av *ei* for å referere til feminine, humane animater, også kalt kvinner. I motsetning til de øvrige undersøkelsenes metode, benytter hun seg i hovedsak av akseptabilitetsundersøkelser. Hun finner også et misforhold mellom egenrapportert aksept og faktisk produsert språk i likhet med Busterud mfl. (2020). Som andre studier finner også Ulleland at det er forskjell mellom animate og inanimate substantiv. Ulleland finner at *ei* står mye sterkere for omtale av biologisk kvinnelige mennesker som pronomen enn som kvantor for både animate og inanimate substantiver. Derfor foreslår hun at denne pronomielle bruken følger et helt annet utviklingsmønster enn det som viser seg for feminine kvantorer. Hun konkluderer likevel også med at det er inanimater som definitivt mister sitt grep om feminine markører raskest i Trondheim (Ulleland 2023, s. 63).

van Baal mfl. (2023) har den nyeste studien med resultater fra Trondheim. Forskningsgruppen har utviklet et design som ved elisiteringseksperimenter gir innblikk i fire sentrale genusmarkører: Kvantorer og suffikser i bestemt entall, flertallssuffikser, possessiver og anaforisk pronomen. Som pilotstudie for designet har de valgt å presentere funnene fra en ung informantgruppe (18-19år) i Kristiansand og Trondheim for å teste designet. Videre presiserer de at artikkelen er ment som en oppfordring til videre bruk av metoden i andre dialektområder (s.18), og forklarer at metoden er publisert i TROLLing. Funnene deres underbygger i hovedsak både Rodina & Westergaard (2015) og Busterud mfl. (2020), og konklusjonen er at tapet av hunkjønn i prenominal element (feminine kvantorer og foranstilt possessiv) er så og si gjennomført for både de unge i Trondheim og Kristiansand (van Baal mfl. 2023, s.54). De unge trondhjemmerne produserte 11,1% foranstilt feminin possessiv som i *mi bukse*, versus 97,9% etterstilt som i *buksa mi*. For kvantorer så tallene like ut, med 11,8% produksjon av feminin

kvantor som i *ei* bukse, mens de hadde 97,2% produksjon av bestemthetssuffikser som i *buksa*. Suffikser og etterstilte possessiver er derfor tilsynelatende bedre bevart enn de foranstilte genusuttrykkene. Jeg kommer tilbake til forklaring av metoden, da jeg skal benytte meg av deres design i min studie (3.4).

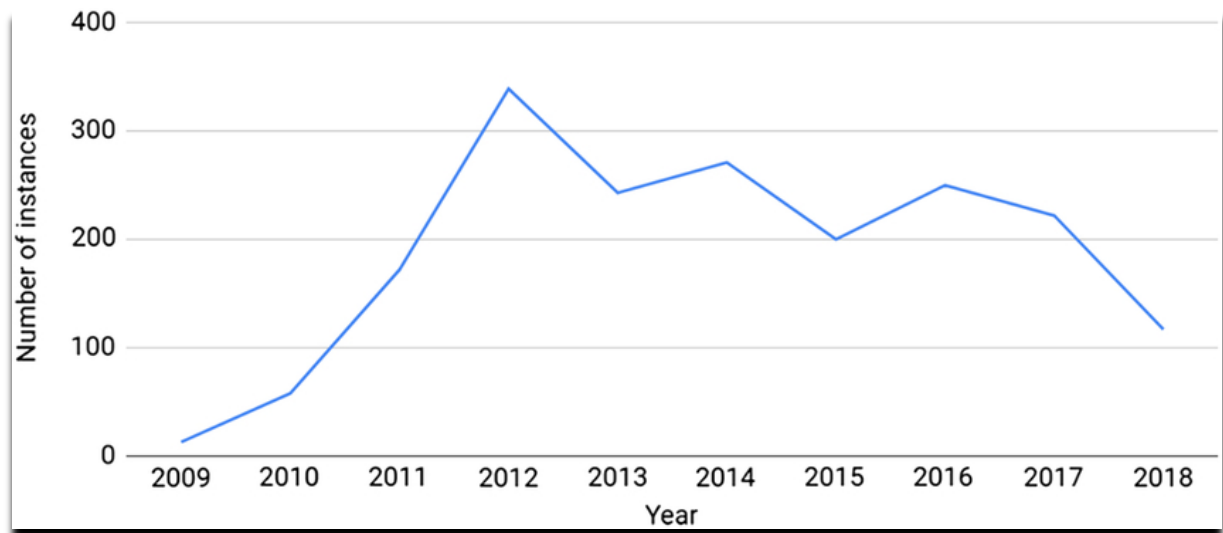
Anderssen og Busterud (2022) argumenterer for at genustilordning på norsk er arbitrær, og *ikke* tydelig kan knyttes til hverken morfofonologiske eller semantiske trekk (Anderssen & Busterud 2022 s.91). I standarddefinisjonen av genus går frem at det er ordene rundt substantivet, altså kvantorer, possessiver og adjektiver som er de utvetydige genusmarkørene (2.1). Når studier viser at det er disse som er på vikende front, tolker enkelte utviklingen til at genus vil forsvinne helt. Morfologiske uttrykk i form av suffikser kan i så måte ses som en utvidelse av bøyningssystemet til det eventuelt nye «felleskjønnet» (Anderssen & Busterud 2022 s.122).

Dette synet støttes også av Svenonius (2017) som også fremmer en hypotese om at genus ikke er noe annet enn en deklinasjonsklasse, noe jeg allerede har argumentert mot (2.1.1). Han bruker eksempler fra Torbjørn Egner hvor togenussystemet er brukt, men etterstilte possessiver fortsatt bøyes ulikt, eksempelvis «jenta **mi**» og «den nye lua **mi** og den gamle **din**» (Svenonius 2017, s. 25). Svenonius mener at semantisk og fonologisk overensstemmende mønster læres til å begynne med, for deretter å bli akkomodert for med unntak senere. Han kaller de tillærte feminint betingede trekkene i feminine substantiv *pseudofonologiske* og *pseudosemantiske* da det er flere unntak til regelen enn logisk overensstemmende eksempler. Videre konkluderer han med at disse unntakene bare må læres, og derfor ikke kan sies å være en regelbunden deklinasjonsklasse heller (Svenonius 2017, s.28).

Studien til Svenonius (2017) bygger på funnene til Lødrup (2011) som omtaler de tilsynelatende tilfeldige femininformene som dukker opp i vestkantmålet i Oslo. Etterstilte possessiver som i tregenusdialekter er forbeholdt feminint genus tillegges ord med endevokal som kan høres ut som *-a*. Dette vil også inkludere maskuline substantiv som har slapp *-e* vokal i utgangspunktet, noe som kan gi former som *typa mi* (typen min) (Lødrup 2011, s. 126). At *-a* suffiks vokser fram i Oslo på ikke tradisjonelt feminine substantiv argumenterer Lødrup for at er et tegn på at *a*-suffikset er blitt en deklinasjonskategori for alle ikke-nøytrale substantiv i vestkantmålet (Lødrup 2011, s.126).

Fenomenet med «tilfeldig» feminint genus er ikke ukjent for de som har sett nrk-serien SKAM, hvor hovedrollen Nora sier hunkjønnsformen for liten «*ei litta*» til stadighet uten nødvendigvis

å kongruere med et feminint substantiv. Jmfør adjektiv-formene liten/lita/lite som Rodina & Westergaard oppfordret til mer forskning rundt (Rodina & Westergaard 2015, s.183), finnes det en studie som tar for seg dette. Fløgstad og Eiesland (2019) har sett på forekomst av *ei litta* etterfulgt av maskuline og nøytrale nomen på twitter, og finner at det var flest tweets med slike formuleringer i 2012.

Figur 2: Forekomst av "ei litta" i tweets (Fløgstad & Eiesland 2019)

Som det forklares videre i studien til Fløgstad og Eiesland (2019) svarte 35 informanter fra Tønsberg, Vestfold og Sandefjord på en spørreundersøkelse om lignende konstruksjoner som i *ei litta*. I 40/175 ytringer svarte informantene at det ikke var noe forskjell mellom setninger som *Oslo er bare en liten biltur unna* og *Oslo er bare ei litta biltur unna*. Studien ble omtalt i en artikkel publisert av forskning.no hvor de gjennomførte sin egen undersøkelse rundt fenomenet. 32 studenter ved Universitetet i Sørøst-Norge svarte på forskning.no sin spørreundersøkelse. 16 svarte at de kunne bruke konstruksjoner som *ei litta* foran maskuline substantiv, men bare i enkelte situasjoner. Noen hadde hørt om fenomenet, men brukte det ikke selv, og 2 svarte at de litt hånlig brukte det for å etterligne østlandsdialekt. I samme artikkel siteres professor i språkvitenskap, og leder for GenVAC-prosjektet Terje Lohndal med at «"ei litta" varsler hunkjønnets død i norsk grammatikk» (Kvittingen 2019).

Tidligere forskning viser at det pågår en språkendring i tregenussystemet i norsk grammatikk som kan minne om den som fant sted i Bergen for 400 år siden. Utviklingen er foreløpig observert i byer som Tromsø, Kristiansand og Trondheim. Med et optimistisk syn kan man se utviklingen som en prosess hvor flere genusmarkører mellom maskulinum og femininum blir synkretisert, men at femininum som genus fortsatt vil bestå som iboende egenskap for

substantivene. De fleste virker derimot å mene at synkretismen av kvantorene og foranstilte genusuttrykk er et ledd på vei mot bortfall av feminint genus, og at vi vil ende opp med et felleskjønn for substantiv. Hovedspørsmålet alle de tidligere studiene stiller er hvor mange, og hvilke genusmarkører som må synkretiseres før vi kan slå fast at det feminine genuset er forsvunnet. I tillegg diskuterer noen for at feminint genus kan bli en valgfri deklinasjonsklasse for alle ikke-nøytrale substantiv i det nye felleskjønnet ettersom dette delvis allerede er observert i Osloområdet. De fleste oppfordrer likevel til videre forskning av flere dialekter for å få et bedre overblikk av utviklingen. Det eneste sikre vi kan si noe om er hva empirien viser oss om språkbrukeres faktiske språkbruk, noe som tar meg videre til mitt neste punkt.

2.4 Denne studien

Som vi ser har de tidligere studiene bygd på hverandre, og målet mitt er også å bygge videre. Jeg vil ta utgangspunkt i sentrumshoppesypotesen og sammenligne mine funn med funn fra Trondheim. Trondheim er som sagt det nærmeste regionale senteret for Støren, og derfor også Midtre Gauldal. Det blir derfor funnene fra van Baal mfl. (2023), Busterud mfl. (2020) og Ulleland (2023) sine studier som blir mest relevant sammenlikningsgrunnlag for min studie. De ser også på kategoriene **kvantorer**, **bestemthetssuffikser**, og **anafore pronomener** som jeg også skal undersøke. I tillegg vil jeg diskutere **adjektivmorfologien** som jeg har vært inne på at er noe unik i Trøndelag, og da spesielt med tanke på svake adjektivs genuskongruens. Spørsmålet om hvorvidt endringen er semantisk eller morfofonologisk betinget vil jeg komme tilbake til i diskusjonsdelen.

Med utgangspunkt i bakgrunnen jeg nå har gitt, skal jeg kunne besvare forskningsspørsmålene for oppgaven. Dette vil jeg gjøre ved å innhente empiri fra Midtre Gauldal og presentere resultatene på en sammenlignbar måte. Gjennom analyse og diskusjon av empirien vil jeg få svar på:

- I. *Hvordan utviklingen av tregenussystemet viser seg i Midtre Gauldal.*
- II. *Om utviklingen har kommet kortere, lenger eller like langt som i nærmeste regionale senter, Trondheim.*
- III. *Hvilke regionale og sosiale forhold som har påvirket utviklingen, og hva mine funn kan bidra med i forhold til sentrumshoppesypotesen.*

Forskjellige måter for å fiske frem genusbruk hos informanter er utprøvd av de tidligere studiene, men som vi ser har flere av de tidligere studiene poengtert at selvrappotering ikke nødvendigvis står i stil med faktisk produsert språk (Busterud mfl. 2020 & Ulleland 2023). I tillegg har alle studiene tatt for seg informanter av ulik alder for å se på generasjonelle forskjeller, noe jeg også tenker å gjøre. Min metodiske fremgangsmåte vil bli presentert i neste kapittel.

3 Metode

Når man skal sette opp et forskningsprosjekt er det tre spørsmål man må stille seg. Er temaet relevant? Gir resultatene mine originale funn som bidrar til ny kunnskap? Er prosjektet metodisk forsvarlig? (Levon 2013, s.198). Temaets relevans og originalitet har jeg argumentert for i bakgrunnen, og om prosjektet er metodisk forsvarlig å gjennomføre skal jeg argumentere for i dette kapitlet.

En del av refleksjonen i et lingvistisk forskningsprosjekt går for forskeren ut på å definere for en selv hva språk er, da dette er lingvistens studieobjekt. Som presentert i bakgrunnen kan man grovt sett dele språket i 2; én ytre, produsert del, og én indre, strukturell eller overordnet del (2.3.1). Med bakgrunnen jeg har lagt frem, vet vi at det allerede er gjort en del kartlegging av genusforekomst i norske dialekter. Rodina & Westergaard (2015) bruker en metode som ser på det ytre, produserte språket rundt om i Norge for å kartlegge tregenussystemet (Lohndal mfl. 2023). Uten ytterligere metodologisk refleksjon vil jeg derfor si at videre kartlegging av *produsert språk* virker hensiktsmessig og gjennomførbart i min studie. Å etterfølge tidligere studiers metoder for å få sammenlignbare resultater, vil også være hensiktsmessig for å produsere funn som kan settes inn i en større sammenheng. Jeg vil likevel se nærmere på hva som kjennetegner metoden de har brukt og drøfte fordeler og ulemper ved den, samt skissere designet for å vise hvordan jeg har anvendt metoden.

Metodekapitlet vil videre deles i fire. Først skal jeg argumentere for metodevalget (3.1), deretter gjennomgå hvem informantene er (3.2), videre skissere designet av undersøkelsen (3.3), og til slutt løfte frem utfordringer og feilkilder ved min studie (3.4).

3.1 Metodevalg

Metoden jeg har valgt baserer seg på *elisitering av produsert språk*. Enkelt forklart betyr dette å lage eksperimenter som tvinger frem spesifikke formuleringer forskeren ønsker å undersøke hos deltakere av studien. Elisiteringsmetoden er effektiv samtidig som den gir presise, robuste, og pålitelige funn som kan sannes fra et større utvalg informanter på relativt kort tid (Blume & Lust 2017, s.131). Omfanget av undersøkelsen har jeg begrenset til en overkommelig størrelse, noe jeg kommer tilbake til i gjennomgangen av design (3.4). Metoden egnert seg til å elisitere bruk av grammatisk kjønn i tale hos informantene på en effektiv måte og samtidig danne resultater som er sammenlignbare med tidligere funn hvor samme design er brukt.

Elisiteringsmetoden er utprøvd, og ulike eksperimenter er utformet og gjennomført i tidligere studier. (Rodina & Westergaard 2015, Busterud mfl. 2020, van Baal mfl. 2023). Det er i hovedsak forskningsgruppen van Baal mfl. (2023) sitt design jeg skal følge, da deres design er en videreutviklet utgave av designet til Rodina & Westergaard (2015). De oppfordrer andre til å benytte seg av designet for å undersøke flere områder, noe jeg akter å gjøre.

3.1.1 Elisiteringsmetoden - fordeler og utfordringer

I følge Blume og Lust (2017) ble en av de første elisiteringsstudiene gjennomført i 1958 av den amerikanske psykolingvisten Jean Berko Gleason. Denne gikk ut på å elisitere barns bruk av fortidssuffikser *-ed* og flertallssuffikser *-s*. Hun viste tegninger av en figur hun kalte «Wug» og sa «This is Wug» til barnene som var med i undersøkelsen. Deretter viste hun en tegning av to Wuger, og spurte «These are two...» hvorpå det forventede svaret hos barnet var *Wugs*. (Berko 1958, s.154). Med visuelle rekvisitter fikk Berko barnene til å produsere flertallsformer (*-s*) uten å måtte vente til fenomenet dukket opp av seg selv i naturlig tale. Ettersom barnet ikke ble bedt om å imitere Berko, kan språket som elisiteres nesten sies å være naturlig tale (Blume & Lust 2017, s.131).

Fordelene med metoden er i følge Blume & Lust (2017) først og fremst nettopp at den muliggjør elisitering av grammatiske strukturer og fenomen som ikke nødvendigvis er frekvente i hverdagspråk. Ved undersøkelser av spontantale har man ingen garanti for at informantene noen gang vil produsere språkstrukturene man er på utkikk etter. Dette henger sammen med en annen fordel, som er at forskeren har kontroll over meningen med ytringene til informantene. I spontantale kan ytringer være tvetydige og misforstås. I en eksperimentell situasjon forholder informantene seg til stimuliene forskeren presenterer de med, og responderer deretter (Blume & Lust 2017, s.131).

Videre sier Blume & Lust (2017) at man med et godt design vil kunne få robuste data etter bare én gjennomføring med bruk av elisiteringsmetoden. Da forskeren planlegger stimuliene for informantene på forhånd, vil man kunne rettlede informantene til å produsere de grammatiske konstruksjonene man vil undersøke med høy presisjon. Metoden er derfor effektiv og presis for testing av spesifikke hypoteser. Med flere øvelser som elisiterer samme struktur vil man også kunne ha grunnlag for å si at resultatene er uttrykk for hva informanten anser som akseptable formuleringer (Blume & Lust 2017, s.133).

Det er en rekke kvaliteter ved dataene som samles ved hjelp av elisiteringsmetoden. Gitt at designet er godt nok til å gi produktive responser, vil man kunne få sammenlignbare data i store kvanta. Mengden data som genereres per informant avhenger av antall øvelser forskeren velger å inkludere i eksperimentet (Blume & Lust 2017, s.135). Metoden legger derfor opp til en deskriptiv undersøkelse med data som tilrettelegger for komparasjon (Cohen mfl. 2018, s. 842).

I produksjonseksperimenter samler man dermed inn prøver av produsert språk i kunstige omgivelser. Noe av kunstigheten med situasjonen betinges av stimulien forskeren har med (lysbilder, pc etc.), men etikken rundt informantenes rettigheter spiller også inn. En åpenbar fordel med elisiteringsmetoden er at man ser hvordan språkbrukerne faktisk *braker* språket, men språket produseres i en eksperimentell situasjon. Jeg har valgt å ta opp lyd til fordel for å notere resultater underveis i gjennom-føringene. Informantene har derfor naturligvis krav på informasjon om både hvordan dette vil foregå, og hvordan dataene vil bli håndtert og oppbevart. Dette for å videre kunne gi sitt samtykke til å være med på undersøkelsen jf. Eckert (2013 s.14). Signeringen av informasjons-skrivet i forkant av undersøkelsen er med på å bevisstgjøre informanten om at de blir observert. Lydopptakeren på bordet vil også bidra til å gjøre situasjonen noe kunstig, men det ville vært uetisk å skjule dette for informantene i et forsøk på å gjøre situasjonen *naturlig* og *autentisk*. Dermed er det ikke en naturlig samtalsituasjon man observerer i en elisiteringsundersøkelse. Ved å gjøre informanten komfortabel og vant til øvelsene tror jeg likevel at man får et godt innblikk i produsert språk gjennom slike undersøkelser.

Det krever i følge Blume og Lust (2017) god lingvistisk kompetanse å designe en undersøkelse som gir produktive resultater uavhengig av informantenes forutsetninger. Utfordringene kommer derfor av at man ved elisiteringsmetoden aldri kan være 100% sikker på at informanten gir ønsket respons. Videre sier de at elisiteringsundersøkelser generelt sett egner seg for barn over 3 år og voksne. Man kan anta at utfordringer også vil melde seg med informanter over en viss alder, selv om dette ikke presiseres. Rettledning underveis er anbefalt, men man må unngå å *prime*, altså avsløre hvilken respons du er på utkikk etter, samt demotivere informantene ved å signalisere at de ikke svarer tilstrekkelig i forhold til forventet respons. Det anbefales derfor at man går videre til neste øvelse dersom informanten er forsøkt rettleidet 2 ganger og fortsatt ikke gir produktiv respons. En siste ulempe som henger sammen med dette er at interaksjonen mellom forsker og informant aldri kan etterprøves eksakt. (Blume & Lust 2017, s.134).

Det kan også være problematisk å anse responsene av elisiteringsøvelser som *nesten naturlig språkbruk* (Blume & Lust 2017, s.133). *Nesten* naturlig fordi informantene i elisiteringsøvelser fortsatt vet at de er med på et eksperiment. Problemet er knyttet til Hawthorne-effekten som gjør at språkbrukerne kan endre adferd når de vet at de blir observert (Hårstad mfl. 2017 s.137). William Labovs metoder for å se på spontan dagligtale uten noe kunstig kontekst har også høstet mye kritikk. For å unngå Hawthorne-effekten, samt etiske dilemmaer rundt opptak uten samtykke i privat sfære, gikk Labov rundt på gaten og stilte forbipasserende spørsmål som «can you tell me how to get to X avenue?» (Labov 1981, s.50). Denne måten å samle empiri blir fort upraktisk hvis man vil ha store mengde data. I tillegg har Labov allerede gitt informanten en kontekst i det han stiller spørsmålet og innledet en samtale. Det kan derfor argumenteres for at det ikke finnes noe språk som ikke er tilgjort, eller *naturlig*. Alt produsert språk produseres i en kontekst, og intraindividuell variasjon og situasjonsforståelse vil alltid innvirke på det produserte språket. (Hårstad mfl. 2017 s.161). Utover informantenes bevissthet om at de blir observert er også forskerens tilstedeværelse en del av konteksten. Cornips og Poletto (2005) diskuterer hvordan interaksjonen mellom forsker og informant underveis i et eksperiment kan føre til variasjon og tilpassing av informantens språk i en mer standardisert retning. Snakker eksempelvis forskeren en mer standardnær dialekt enn informanten, kan dette ha innvirkning på informantens responser.

Reliabiliteten for elisiteringsmetoden kan kritiseres. På sett og vis vil dataene for elisiteringsøvelser vise en form for akseptabilitet blant informantenes språkbruk. Uten å eksplisitt spørre om (a) er mer akseptabelt enn (b), vil informantenes intuisjon rundt egne språklige uttrykk være det reelle studieobjektet her. Skal barnene i Wug-eksperimentet til Berko (1958) produsere flertallsformen -s må de ha en intuisjon om at dette er den akseptable måten å vise flertall på. Dette er problematisk fordi intuisjon vanskelig lar seg etterprøve. Dersom man som forsker skal stille oppfølgingsspørsmål til hvorfor noe er akseptabelt krever forståelse av egen intuisjon en viss metaspråklig kompetanse. (Hårstad mfl. 2017 ss.147-148). Likevel vil jeg argumentere for at funn gjort på et kvantitativt grunnlag vil gi bedre grunnlag for å komme med generaliserende påstander om trender enn om jeg hadde gjennomført færre undersøkelser med mer *naturlig* tale.

Det kan stilles spørsmålstegn ved etterprøvbarheten til en slik studie da omstendighetene aldri vil kunne kopieres nøyaktig. Jeg har fortsatt forsøkt å metodisk etterprøve van Baal mfl. (2023), og vil si at resultatene mine forteller meg at designet har relativt høy etterprøvbarhet dersom man følger de publiserte beskrivelsene for hvordan studien skal gjennomføres.

3.2 Informanter

Deltakerutvalget består av 40 informanter fordelt på en yngre og en eldre gruppe med 20 informanter i hver. Jeg har rekruttert de yngre informantene gjennom Gauldal Videregående skole og funnet eldre informanter gjennom en Facebookgruppe for *gamle ord og uttrykk i Soknedal*, samt supplert med familievenner fra Midtre Gauldal. I rekrutterings-prosessen har jeg forsøkt å balansere åpenhet ovenfor informantene med tilbakeholdenhet rundt eksakt hva jeg undersøker. Datainnsamlinger ved hjelp av lydopptak fordrer at man må ha godkjenning fra Kunnskapssektorens Tjeneste-leverandør SIKT (Tidligere NSD). Vedlagt som (Vedlegg 1) i referanselisten finnes skrevet som informerte informantene om at deltakelse var frivillig, og at dataene ville bli anonymisert i oppgaven. Jeg sendte inn skrevet og fikk det godkjent i forkant av gjennomføringene. I informasjonsskrivet informantene signerte opplyste de også om morsmål, dialekt, bostedskommune, alder og kjønn.

3.2.1 Yngre informanter (17-19)

Den yngre informantgruppen består av 7 gutter og 13 jenter på 17-19 år. Alle oppga norsk som morsmål, og 7 oppga soknedalsdialekt, 5 støresbygg, 3 Rognes/Singsåsbygg, 2 Budalsmål, 1 Lundamo, 1 Hølonda, og 1 Ler. 17 oppga Midtre Gauldal som bostedskommune og 3 oppga Melhus. Alle gikk likevel på Gauldal VGS på Støren og anså seg som representanter for Midtre Gauldalsmål. Samtlige gjennomføringer foregikk i like omgivelser på et grupperom på skolen. Informantene gjennomførte eksperimentene effektivt og alle gjennomføringene ga resultater som kunne brukes.

3.2.2 Eldre informanter (50-88)

Den eldre informantgruppen består av 11 menn og 9 kvinner på 50-88 år. Alle hadde norsk som morsmål. Angående dialekt oppga 12 soknedalsdialekt, 2 soknedalsdialekt/Støresbygg, 2 støresbygg, 1 gauldalsmål, 1 hovinsdialekt, 1 rørosing/soknedalsdialekt, 1 Tiller/Soknedal/Oppdal. 18 oppga Midtre Gauldal som bostedskommune, 1 oppga Melhus og 1 oppga Røros. De to som ikke var bosatt i Midtre Gauldal oppga fortsatt at de snakket soknedalsdialekt. Enkelte informanter hadde reist mer enn andre, og noen hadde bodd i Midtre Gauldal mesteparten av livet. Likevel anså alle deltakerne seg som representanter for Midtre Gauldal. Gjennomføringene foregikk i hovedsak hjemme hos informantene selv, eller hjemme hos min farfar. Det var dessverre enkelte informanter som av ulike årsaker ikke ga resultatbærende svar på noen av oppgavene. Jeg har likevel fått nok ut av den eldre gruppen som helhet til å kunne ha sammenligningsgrunnlag i resultatdelen.

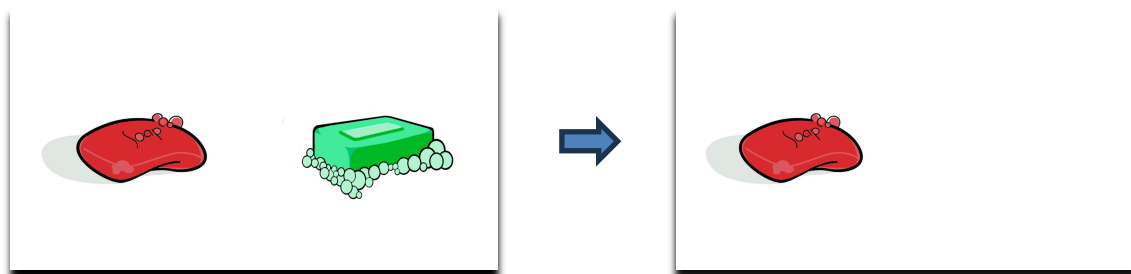
3.3 Design og gjennomføring

Undersøkelsen jeg anvender er utviklet av forskergruppen van Baal mfl. (2023), og hele designet til denne studien er hentet fra allment tilgjengelige publikasjoner i TROLLing (Lohndal mfl. 2023). Her skisseres 4 elisiteringseksperimenter for å teste forekomst av genus; **eksperiment 1**: kvantorer og bestemthet, **eksperiment 2**: flertallssuffiks, **eksperiment 3**: possessiver, og **eksperiment 4**: anaforisk pronomen. I min undersøkelse benytter jeg meg kun av det de omtaler som eksperiment 1 og 4, og jeg kaller de eksperiment 1 & 2.

Designet bygger i grove trekk på lysbilder i powerpointformat, som forsker presenterer for informantene. Lysbildene illustrerer utvalgte substantiver med ulike grammatiske kjønn, og målet med elisiteringene er å få et innblikk i informantenes grammatiske system gjennom gjentatt produserte syntaktiske konstruksjoner.

3.3.1 Eksperiment 1: Substantivfraser i entall

Eksperiment 1 skal utløse ubestemte og bestemte substantivfraser modifisert av adjektiv hos informantene (van Baal mfl. 2023, s.32). Informantene ser lysbilder på en skjerm og gjengir hva de ser. Eksempelvis får informanten først se et bilde av en rød og en grønn såpe. Deretter kommer et lysbilde hvor den grønne såpen har forsvunnet. Informanten formulerer da setninger som forskeren i starten av gjennomføringen har demonstrert ved testsubstantivene *fisk*, *såpe* og *fly*; «her ser jeg ei rød såpe og ei grønn såpe», «den grønne såpa forsvant». Ved at informanten formulerer slike setninger får forskeren innsyn i hvilke kvantorer; «ei grønn såpe» og bestemthetskonstruksjoner for substantivet; «den grønne såpa forsvant» informantene produserer for de ulike substantivene bildene representerer.

Figur 3: Feminint testsubstantiv «såpe». (Lohndal mfl. 2023, Experiment 1 s.3)

Ved gjennomgangen av eksperiment 1 starter forskeren med å forklare hvordan setningene skal høres ut.

(7) **Forsker:** «Hva ser du her?»

Forventet svar: «Her ser jeg ei rød såpe, og ei grønn såpe.»

Forsker trykker videre til neste lysbilde

Forsker: «Hva skjedde?»

Forventet svar: «Den grønne såpa forsvant.»

(van Baal mfl. 2023).

Ordutvalg i eksperiment 1

Ordutvalget i eksperiment 1 består av 32 substantiv: 8 maskuline, 8 nøytrale og 16 feminine. De feminine substantivene er delt i 8 sterke og 8 svake. Med 20 informanter i hver aldersgruppe forventes derfor totalt 640 responser for alle substantivene. Disse fordeles på 160 responser for maskuline, 160 responser for nøytrale og 320 responser for feminine substantiv. Ordene er illustrert i tabellen nedenfor.

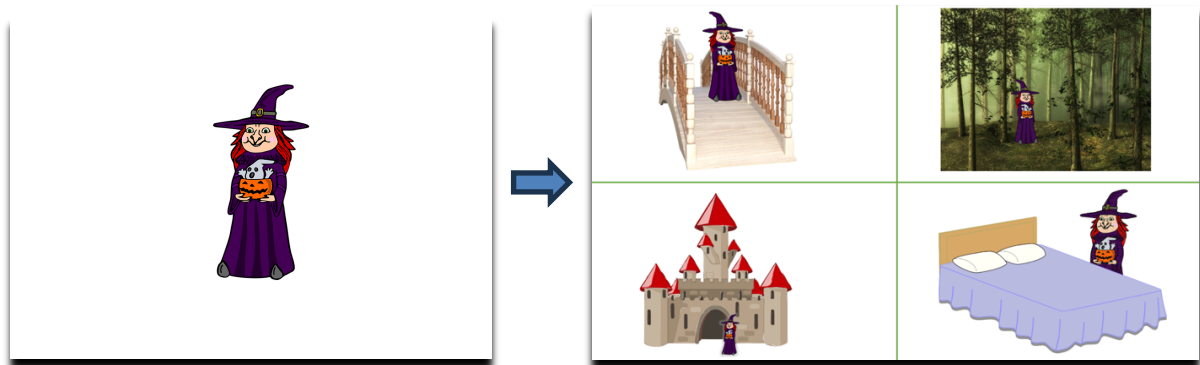
	Maskulinum							
	Traktor	Slange	Hest	Kopp	Stige	Måne	Kjole	Frosk
	Nøytrum							
	Hjerte	Øye	Menneske	Ekorn	Hus	Bein	Bord	Eple
Sterke:	Femininum							
	Barnevogn	Pil	Dør	Mus	Seng	Sol	Geit	Saks
Svake:	Klokke	Lue	Kake	Stjerne	Flaske	Bukse	Bøtte	Krone

Tabell 2: Ordutvalg eksperiment 1 (Lohndal mfl. 2023)

De sterke feminine substantivene er markert i uthevet skrift. Grunnen til at det skilles mellom sterke og svake feminine substantiv, er at de kan få ulike flertallssuffikser i enkelte dialekter. Da jeg ikke ser på flertallsformer, har dette sånn sett ingen betydning for min undersøkelse. Skillet mellom sterke og svake feminine substantiv kan derimot utgjøre en forskjell dersom dativsformene nevnt i (2.2) gjør seg synlig. Dette kan bli aktuelt dersom preposisjonene som brukes for å forklare forsvinningen på lysbilde 2 trigger dativsformer.

3.3.2 Eksperiment 2: Anaforisk pronomenbruk

Eksperiment 2 søker å elisitere anaforisk pronomenbruk hos informantene. Dette gjøres i likhet med eksperiment 1 ved at informantene blir presentert med bilder de skal kommentere ut fra føringer fra forskeren. Først ser informanten bilde av en gjenstand, hvor gjenstanden så på neste lysbilde beveger seg rundt i en tegneseriesekvens. Målet er å få informanten til å vise til substantivet på bildet uten å si substantivet, men heller vise til det ved anaforisk pronomen *han*, *hun*, *den*, eller *det*. Materialet i mitt eksperiment 2 er hentet fra eksperiment 4 hos Lohndal mfl. (2023).

Figur 2: Feminint testsubstantiv «heks». (Lohndal mfl. 2023, Experiment 4 s.2-3)

Lysbildene for testsubstantivet «heks» er illustrert i figuren over. Innledningsvis sier forskeren:

(8) **Forsker:** «Hva ser vi her?»

Forventet svar: «Her ser vi en heks.»

forsker trykker videre til neste lysbilde

Forsker: «Kan du beskrive bildene uten å bruke ordet heks?»

Forventet svar: «Først står hun på ei bru. Deretter står *hun* ute i skogen, så står *hun* foran et slott, og til slutt står *hun* ved siden av en seng.»

(van Baal mfl. 2023, s.38).

Ordutvalg i eksperiment 2

Ordutvalget i eksperiment 2 består av 24 substantiv totalt. 8 er maskuline, 8 nøytrale og 8 er feminine. Det forventes totalt 480 responser per informantgruppe for alle substantivene. Fordelt tilsvarer dette 160 forventede responser for hvert genus per informantgruppe. Det skilles mellom inanimate og animate substantiv, og disse får hver sin utregning i resultatene. To av de maskuline substantivene, to av de feminine substantivene, og tre av de nøytrale substantivene er animater, resten er inanimater. Ordutvalget er illustrert i tabellen på neste side.

Inanimat						Animat		
Maskulinum								
Stein	Stol	Kjole	Traktor	Kopp	Kniv	Prins	Hest	
Femininum								
Saks	Flaske	Bok	Lue	Kake	Såpe	Ku	Prinsesse	
Nøytrum								
Hjul	Flagg	Glass	Gresskar	Eple		Marsvin	Ekorn	Troll

Tabell 3: Ordutvalg i eksperiment 2 (Lohndal mfl. 2023)

Gjennomføring av undersøkelsene

Gjennomføringene fant sted på et grupperom på skolen for de yngre informantene, og som regel i en stue, et kjøkken eller et kontor hjemme hos de eldre informantene. Jeg hadde med meg pc og informasjonsskriv til gjennomføringene. Først fikk informanten tid til å lese og signere informasjonsskrivet. Hver gjennomføring startet deretter som beskrevet i designdelen over med at jeg som forsker modellerte et par testsetninger for informanten. Deretter skulle informantene produsere lignende setninger på sin egen dialekt. Imens jeg gjennomførte lå det en lydopptaker på bordet, og deltakerne hadde gitt skriftlig samtykke til lydopptak før vi startet. Jeg tok ingen ytterligere notater underveis, og datamaterialet består kun av lydopptakene tatt under gjennomføringene.

3.4 Metodiske utfordringer og potensielle feilkilder i min studie

Jeg kan rapportere at etterprøvbareheten er høy for metoden brukt i van Baal mfl. (2023), og studien min har gitt interessante resultater. Likevel har også studien min blitt berørt av enkelte av de samme utfordringene som er gjeldene for elisiteringsmetoden generelt. Undersøkelsen ble for eksempel ikke gjennomført under like omstendigheter for de yngre og de eldre. Utover at dette bidrar til å svekke etterprøvbareheten, gjorde det at særlig lydopptakene hos de eldre informantene hadde varierende lyd kvalitet da jeg i ettertid skulle høre gjennom dem. Intraindividuell variasjon blant informantene, konstruksjoner designet ikke tar høyde for, og personlige biaser fra min side er også faktorer som kan ha spilt inn. Alt dette kan ha påvirket resultatene, men jeg har gjort mitt ytterste for at dette ikke skal være tilfellet.

Ettersom jeg benyttet meg av samme design og metode som van Baal mfl. (2023), og undersøker et større utvalg informanter, fikk jeg kvantifiserbare, nominale data som direkte kan

sammenlignes med deres funn. Forekomstene av kvantorer, bestemthetsuffixer og anaforisk pronomen i deltakernes produserte språk ble elisitert og fanget på båndopptaker for senere analyse. Fra notater av lydopptakene kunne gjennomsnittsverdier og frekvenser av forekomster for ulike genusuttrykk måles opp mot hverandre. Jeg har etterstrebet å få en jevn fordeling innad i hver informantgruppe både med spredning i kjønn og alder, da disse uavhengige variablene kan innvirke på funnene. Likevel fikk jeg rekruttert 7 gutter og 13 jenter i den yngre gruppen, og 11 menn og 9 damer i den eldre, så kjønnsfordelingen er ikke helt lik. De eksterne variablene som omgivelser skal kunne kontrolleres for, men aspekter som test-angst, holdninger til eget språk og dagsform er eksterne variabler som uansett vanskelig lar seg kontrollere (Abbuhl mfl. 2014, s.118).

Metodologisk sett er det som nevnt utfordrende å se på *naturlig språkbruk* blant annet på grunn av Hawthorne-effekten. Informantene vet at de er med på en studie, blir observert og at det ligger en lydopptaker på bordet. Dette vil kunne gjøre at de blir mer bevisst på egne språklige valg mens de produserer språk, som igjen kan svekke dataenes validitet. (Hårstad mfl. 2017 s.137). Alt produsert språk produseres i en kontekst, og intraindividuell variasjon og situasjonsforståelse vil også innvirke på det produserte språket. (Hårstad mfl. 2017 s.161). Fordi språk innebefatter både interne, strukturelle, så vel som sosiale elementer vil det alltid være et element for potensiell påvirkning av språk i en «intervjusammenheng». I mitt tilfelle er ikke undersøkelsen utformet direkte som et intervju. For å forhindre påvirkningskraften forskeren har, er elisiteringsundersøkelsene utformet slik at informantene i stor grad selvstendig og uavbrutt skal produsere språk. Likevel har informantene satt seg på et rom med forskeren, hilst på forskeren, blitt forklart hva de skal gjøre av forskeren og sitter dermed situasjonelt «i en samtale» med forskeren. Det kan tenkes at intraindividuell variasjon hos den enkelte informant har gitt mer standardnære ytringer enn hva som ville vært tilfelle på grunn av denne konteksten. Dette fordi jeg snakker Trondheimsdialekt (bymål) og ikke en av dialektene fra Midtre Gauldal (Cornips & Poletto 2005, s.943).

Videre blir det tatt lydopptak av samtalen. Alle informantene har som nevnt skrevet under på at dette er greit for dem rent prinsipielt, men i øyeblikket hvor de skal produsere språk kan dette fortsatt være en faktor som kan innvirke på det produserte språket. Uten å spekulere for mye i hvordan dette kan påvirke språket, kan man tenke seg at de enten blir mer bevisst på egen språkbruk i form av at de ikke vil si noe «feil» enten etter standard norsk grammatikk, ovenfor den intraindividuelle variasjonen de utviser ovenfor forskeren eller hva de anser som «korrekt»

dialekt. Det kan med andre ord hende at de blir stresset og føler på *test-angst*, noe jeg tidligere har nevnt som en ekstern variabel det er vanskelig å kontrollere (Abbuhl mfl. 2014, s.118).

Korrigeringer fra forskeren underveis kan også påvirke det produserte språket (Blume & Lust 2017, s.135). Enkelte ganger produserer ikke informantene setninger som gir forskeren det man er på utkikk etter. Når forskeren eksemplifiserer en setning på nytt under gjennomføringen kan dette virke inn på flyten i svarene til informanten. På den ene siden kan korrigerende hjelp tolkes som at man har sagt noe «feil», hvilket kan resultere i at informanten leter etter alternative måter å formulere seg på, som kanskje ikke ville falt informanten naturlig. På den andre siden kan også korrigeringen i seg selv fungere som *priming*. Derfor gikk jeg videre dersom informanten ikke ga produktive svar etter 2 korrigeringer som anbefalt (Blume & Lust 2017, s.135). Hos noen informanter i den eldre informantgruppen hjalp det dessverre ikke å korrigere heller, da oppgaven ikke ble løst slik at jeg fikk tilstrekkelig data. Jeg tar selvkritikk både på pedagogisk formidling av oppgaven ovenfor informantene dette gjaldt, og for å ha sett bort fra veileders råd om ikke å inkludere informanter over en viss alder i studien. Jeg har likevel regnet ut prosentvis forekomst av de faktisk resultatgivende responsene. Potensielt har dette bidratt til å dra prosentene opp eller ned ettersom hver enkelt respons gjør større utslag når færre responser utgjør helheten. Dette er jeg bevisst på, og det opplyses i resultatdelen hvor funnene blir berørt av dette.

Videre kan potensielle feil ha oppstått i håndtering av datamaterialet, selv om dette er forsøkt minimert. Ved gjennomgangen av lydopptak har det enkelte ganger vært skurrete lyd fra lydopptakeren og støy i form av andre som snakker i bakgrunnen. Dette til tross for god kvalitet på båndopptaker lånt fra universitetsbiblioteket, som anbefalt i Blume & Lust (2017, s.135). Dette *skal* ikke ha hatt noen innvirkning på resultatene, men kan ha hatt det. Tiltak for å minimere bakgrunnsstøy var lettere å fatte hos de yngre da alle gjennomføringene ble utført på et grupperom adskilt fra andre elever. Hos de eldre varierte det mer hvor vi satt og gjennomførte opptaket, og ofte ble det gjennomført på andre siden av et rom hvor andre satt i rommet, eller en TV sto på i bakgrunnen under undersøkelsen. I tillegg til å fungere som forstyrrelse under gjennomgangen av lydopptakene i etterkant kan dette også muligens ha innvirket på oppmerksomheten til enkelte av informantene.

Analysen av lydopptakene blir ofte et individuelt prosjekt uten mal for gjennomføring når man benytter seg av produksjonseksperimenter som metode (Blume & Lust 2017, s.124). Oppføring av tabeller, utregninger av gjennomsnitt, og overføring av funn til grafer og diagrammer er gjort i Excel. Jeg har forsøkt etter beste evne å gjenskape resultatene slik tidligere studier viser, med

forbehold om at jeg kan begå menneskelige feil. Resultatene er gått gjennom av både meg og veileder, og skal være korrekte. Feil kan likevel oppstå i denne prosessen.

Personlige biaser kan også innvirke på funn. Jeg har forsøkt å ha et åpent sinn til hvilke resultater jeg kunne finne, og behandlet innsamlede data så objektivt og deskriptivt jeg kan. I datahåndteringen er det likevel flere ledd hvor valg må tas. Tolking og notering av lydopptakene inneholder valg av hva som anses som en allomorf til hver av kvantorene for eksempel. I situasjoner hvor en informant har korrigert seg selv (ved for eksempel først å si *en* og deretter si *ei*), har jeg også valgt å inkludere formen de korrigerer seg selv til i funnene. Hos de yngre forekom slike korrigeringer ofte, og korrigeringskategoriene for anaforske uttrykk oversteg iblant forekomst på 2%, noe som vil bli synlig i resultatdelen (4.4.2) (4.4.3). Å utelate anaforske uttrykk med mindre enn 2% forekomst er et annet valg jeg har tatt for å gjøre funnene ryddigere. Utelatte former er kategorisert som *andre* i resultatene (4.4.3).

Videre er ikke designet eksplisitt utformet for å se på adjektivmorfologi, men på substantivfraser og *morfem* som uttrykker genus. Om eksperiment 1 skriver van Baal mfl. (2023, s.32) «Øvelsen elisiterer ubestemte og bestemte substantivfraser modifisert av et adjektiv.» Grunnet den trønderske adjektivmorfologien støtte jeg på en del utfordringer knyttet til de forventede bestemthetsfrasene. Ofte inneholdt ikke responsene substantivfraser *modifisert av adjektiv*, men bestod utelukkende av et svakt bøyd adjektiv. Adjektivene stod da med bestemthetssuffikser i entall, for eksempel *gula* (F), *gulen* (M) som forklart i bakgrunnen (2.2). Under analysearbeidet var jeg usikker på om jeg skulle medregne disse morfemene i samme kategori som suffikser på substantivene, men besluttet å ikke gjøre det. Om adjektivmorfologi i Trondheimsmål skriver van Baal mfl. (2023) Det følgende:

«Tidligere forskning har primært sett på ubestemte og bestemte artikler samt possessiv. Adjektivbøyninga har ikke blitt undersøkt, siden verken Tromsø- eller Trondheimsdialekten skiller gjennomgående mellom han- og hunkjønns-former her.»
(van Baal mfl. 2023, s. 20).

Når van Baal mfl. (2023) snakker om morfologisk kompleksitet nevner de egen bøyning av svake adjektiv som ett av punktene. Jeg har derfor valgt å notere adjektivkonstruksjoner hvor substantivet utelates som et eget genusuttrykk. Disse uttrykkene for genus på svake adjektiv gjør at Midtre Gauldal kan rangeres høyere enn for eksempel Trondheimsmål på genusmorfologiskalaen (van Baal mfl. 2023, s.24). I tillegg vil jeg anta at dativsformene forklart i (2.2) ville gjort genusmorfologien enda mer kompleks, men jeg så veldig få tilfeller av dette i

datamaterialet. Det hadde vært spennende å utforske dette nærmere med et design som tok høyde for disse konstruksjonene.

Elisiteringsmetoden har kort oppsummert de fordelene at den effektivt produserer kvantifiserbare data som egner seg til komparasjon. Dette er tilfellet dersom designet er utformet på en gjennomtenkt måte av kompetente lingvister. For å forsikre meg om dette bruker jeg derfor et tidligere utprøvd design, som i tillegg er publisert for at mengden av direkte sammenlignbar empiri omkring utviklingen i det norske genussystemet kan øke. La oss se hvilke resultater jeg fikk ut av å benytte meg av elisiteringsmetoden i min undersøkelse av talemålet i Midtre Gauldal.

4 Resultat

I løpet av tre uker fikk jeg samlet data fra 40 informanter i Midtre Gauldal. 20 informanter i alderen 17-19, og 20 i aldersspennet 50-88 år. Overordnet sett viser de innsamlede dataene det følgende: De yngre produserte betraktelig færre feminine kvantorer med de feminine substantivene enn de eldre (4.1). For forekomsten av feminine bestemthetsuffixer var det derimot ingen vesentlig forskjell mellom de eldre og yngre (4.2). Dialektområdet viser dessuten tegn til særegen svak adjektiv-morfologi i form av genuskongruente bestemthetsuffixer på adjektiv som står uten tilhørende substantiv. I tillegg forekommer substantivsammensettinger av adjektiv+ substantiv. Begge disse adjektivkonstruksjonene forekommer hyppigst blant de eldre, og er mest brukt for feminine substantiv (4.3). De yngre bruker hyppigere det synkretiserte pronomenet *den* for både maskuline og feminine substantiv sammenlignet med de eldre. Anaforisk bruk av personlige pronomen *han* og *hun* er på den andre siden mest brukt av de eldre (4.4).

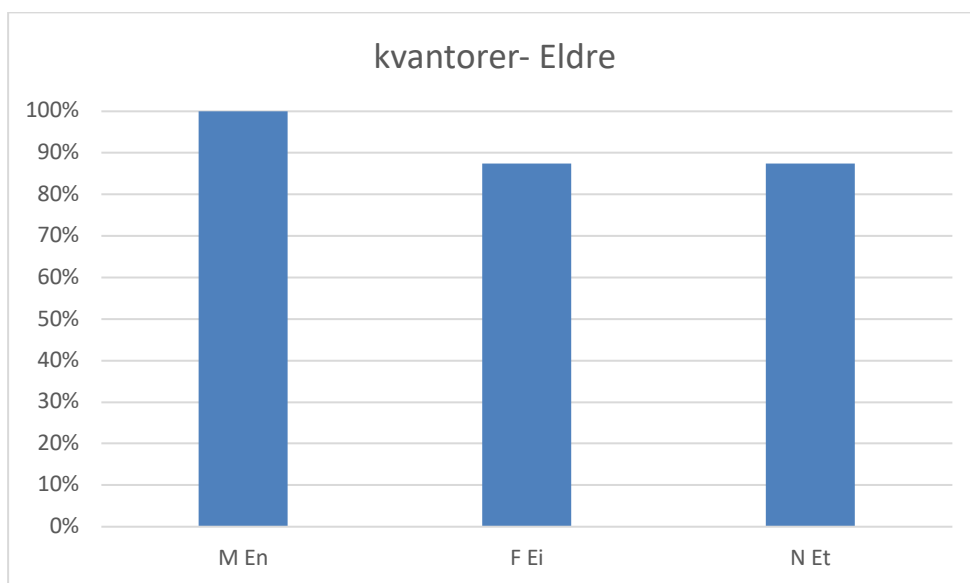
Videre vil kapitlet systematisk vise funnene fra eksperiment 1 og eksperiment 2 uten videre kommentar underveis. Analyse, sammenligning og kontekstualisering av resultatene vil fremgå i kapittel 5.

4.1 Eksperiment 1: kvantorer

Som nevnt i metode-kapitlet forventet vi 640 responser fra hver informantgruppe i eksperiment 1. Eksperimentet testet kvantorer og bestemthetssuffikser i entall. Resultatene viser i grove trekk at de eldre holder mer på de tradisjonelle genusformene enn de yngre.

4.1.1 Eldre

For de eldre informantene inneholdt 638 av 640 ytringer kvantor for substantivene. Hos de eldre informantene ser vi en relativt tydelig enighet om bruk av de tradisjonelt kjønnede kvantorene i tregenussystemet i eksperiment 1.

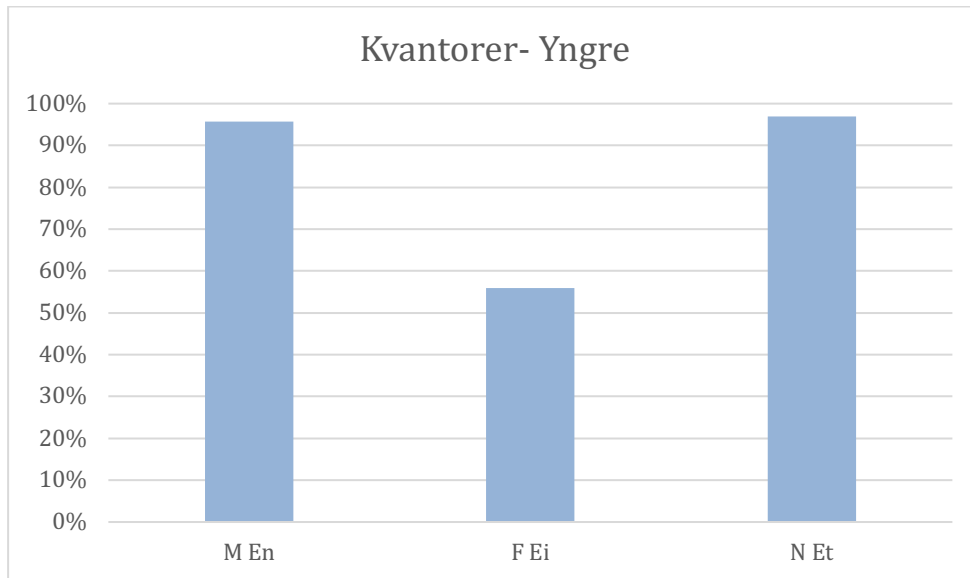

Figur 4: forekomst av kvantorer hos de eldre informantene.

De **nøytrale** substantivene er de eldre informantene ganske enige om. Med alle substantivene tatt i betraktning har de eldre som vist i grafen en 87,4% forekomst av kvantor *et* med intetkjønnsord. For substantivet *eple* produserte 30% kvantor *et*, mens 70% produserte kvantoren *ei* som antyder at flere anser eple som et feminint substantiv. Utelater vi det oppførte nøytrale substantivet *eple* har vi en produksjon på 95,6% av kvantoren *et* for nøytrale substantiv. **Maskuline** substantiv er de eldre informantene helt enige om at skal ha *en* som kvantor hvor 100% av informantene sier dette. **Feminine** kvantorer er de eldre informantene også relativt enige om. 89,5% av informantene produserer allomorfer av kvantor *ei* på hunkjønnsordene (hos de fleste uttalt som *i*). Det er hovedsakelig to substantiv i utvalget som av flere får maskulin genusmarkør i kvantor. *Barnevogn* og *pil*. Dersom disse to substantivene ekskluderes er bruken av *ei* i snitt på 96,07%.

4.1.2 Yngre

De yngre produserte kvantorer i alle 640 ytringer. Informantene hadde færre forekomster av feminine kvantorer enn de eldre.

Figur 5: Forekomst av kvantorer hos de yngre informantene.

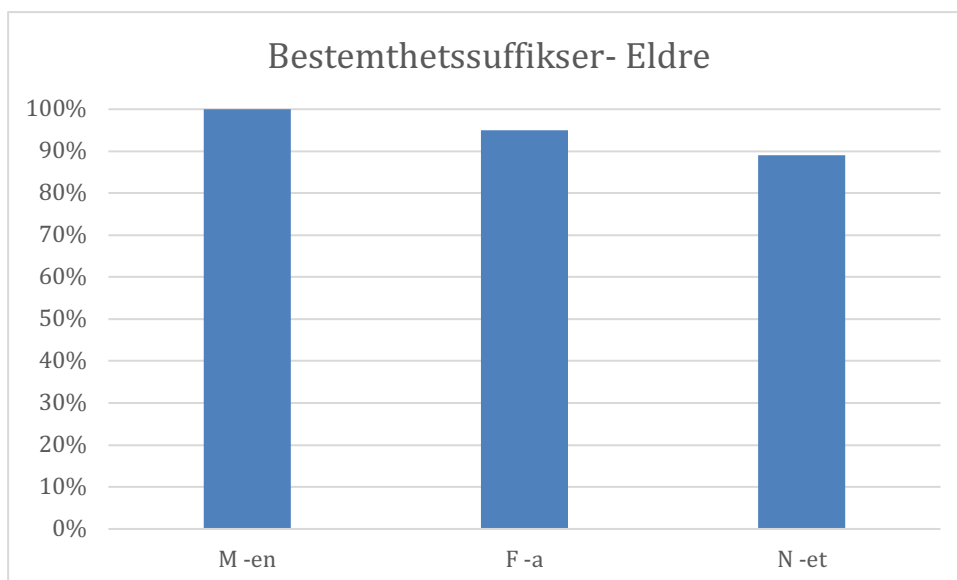
96,9% bruker *et* som kvantor for de **nøytrale substantivene**. De yngre er derfor mer enige enn de eldre når det kommer til produksjon av kvantorer for det nøytrale ordutvalget. 80% av de yngre produserer nøytral kvantor *et* for substantivet *eple*, mens 20% produserer feminin kvantor *ei*. Hadde vi ekskluderer substantivet *eple* fra utregningen, hadde det i snitt blitt 99,3% forekomst av kvantoren *et*. Når det kommer til **maskuline** substantiv har de yngre høy gjennomsnittlig prosentandel med 95,625% produksjon av *en* som kvantor. Bruken av **feminine** kvantorer er varierende hos de yngre. 55,94% av feminine substantiv fikk kvantoren *ei*. 3 informanter starter med å si maskulin kvantor *en*, for deretter å korrigere seg selv til tradisjonell feminin kvantor, og disse er medregnet innenfor *ei*-forekomst. Av de ikke-feminine kvantorene (44,06%) for de feminine substantivene, var de fleste produserte kvantorene tilsvarende 39,4% maskuline *en*.

4.2 Eksperiment 1: Bestemthetssuffikser

Bestemthetssuffiksene samsvarte i stor grad med forventet mønster hos både de eldre og de yngre. Muntlige varianter av suffiksene er representert med samme ortografi i grafen. Allomorfene *-inj/ -n/ -en* er alle regnet som maskuline bestemthetssuffikser og medregnes i søylen kalt *-en*. Bestemthetssuffiksene framgår også av de 640 forventede responsene for hver informantgruppe i eksperiment 1. I utregningen er kun tilfellene hvor bestemthetssuffikser har blitt produsert på *substantivene* tatt med i utregningen. Det vil si hvor suffikset sitter på substantivet som i *boka*, og ved substantiv-sammensetninger av adjektiv+substantiv som i *gølboka*. Hvor adjektivet står for seg selv som i *gølinj* (M), *gøla* (F), eller *gøle* (N) derimot, jamfør formene beskrevet i bakgrunnen (2.2), er resultatene ekskludert til utregningen for forekomst av adjektivformer (4.3).

4.2.1 Eldre

De eldre hadde 434 av 640 ytringer hvor de markerte bestemthet med suffiks på *substantivet*. De resterende 206 av de totalt 640 ytringene i eksperiment 1 markerte enten ikke bestemthet, eller gjorde det ved hjelp av adjektivmorfologi. Ut fra de inkluderte ytringene hadde de eldre henholdsvis 100% produksjon av tradisjonell *-en* for maskuline substantiv, 95% *-a* for feminine og 89% *-et* for nøytrale substantiv.

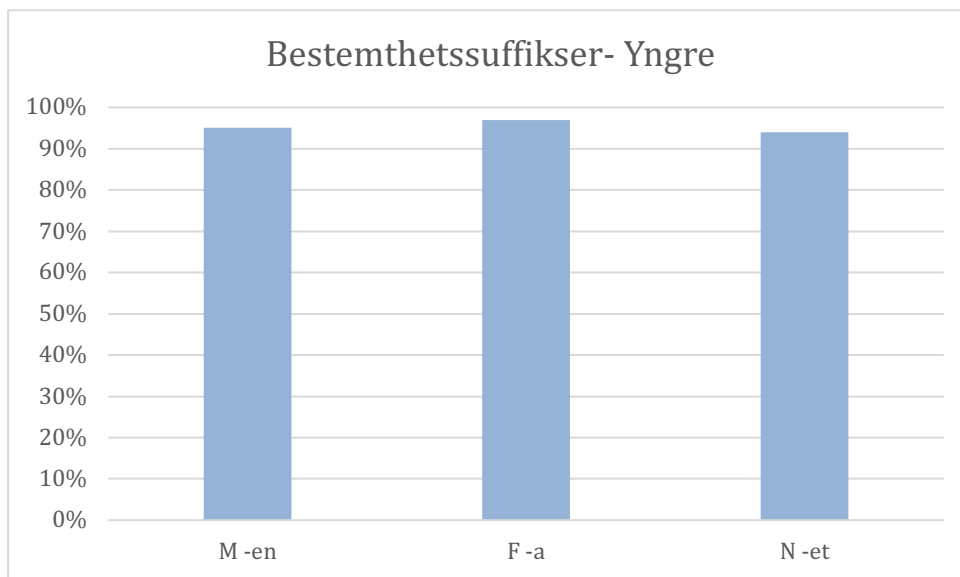
Figur 6: Bestemthetssuffikser hos de eldre informantene

I 10% av tilfellene ble det produsert feminint suffiks *-a* på de nøytrale substantivene, derav prosentandelen på 89%. Dette skyldes i hovedsak substantivet *eple* hvor 9% av denne

forekomsten gjør seg synlig. 14 av ytringene hadde substantivsamsetninger med adjektiv+ substantiv som i *kvitdøra*.

4.2.2 Yngre

De yngre markerte bestemthet med suffiks *på substantivet* i 482 av 640 ytringer. De resterende 158 ytringene som ikke er med i beregningen er ekskludert fordi informantene enten ikke viste bestemthet, eller viste bestemthet på adjektivet. Ut fra de førstnevnte suffiks-ytringene produserte de henholdsvis 95% tradisjonell *-en* for maskuline substantiv, 97% *-a* for feminine og 94% *-et* for nøytrale substantiv.

Figur 7: forekomst av bestemthetssuffiks hos de yngre informantene.

Eple anses som jeg sa i (4.1.2.) ikke av like mange unge å være et feminint substantiv. Derfor er forekomsten av nøytrale suffiks noe høyere hos de yngre med 94%. Av de 6% av responsene som ikke produserte nøytrale suffiks, besto 3% av disse ytringene av feminint suffiks for *epla*, og 3% av maskuline suffiks for diverse andre nøytrale substantiv.

4.3 Adjektiv

Av de manglende responsene for bestemthetssuffiks *på substantivet* i eksperiment 1 skyldtes 195/206 av de eldres responser, og 155/158 av de yngres responser adjektivkonstruksjoner. Resterende 11 responser hos de eldre og 3 for de yngre ga ikke produktiv markering av bestemthet.

I eksperiment 1 ble adjektivene bøyd i bestemt form entall og kongruert med referent-substantivets genus. Substantivet utelates hvor informantene bøyer svake adjektiv i bestemthet,

genus og tall. Som gjennomgått i bakgrunnen finnes dokumenterte adjektivformer i trønderdialekter hvor adjektiv får bestemhetssuffiks (2.2). Dette morfologiske fenomenet realiseres for informantene ved at substantivets bestemhetssuffiks kommer på adjektivet (9)-a.

(9) **Forsker:** «Hva forsvant?»

a. Adjektiv+ suffiks

(F) /'grø:na kom bort/

(M) /'kvi:tij kom bort/.

(N) /'bru:ne kom bort/.

b. Determinativ+adjektiv

(F) /'den 'grøn:e kom bort/.

(M) /'den 'kvi:te kom bort/.

(N) /'det 'bru:ne kom bort/.

c. Determinativ+adjektiv+suffiks

(F) /'den 'grøn:a kom bort/

(M) /'den 'kvi:tij kom bort/.

(N) /'det 'bru:ne kom bort/.

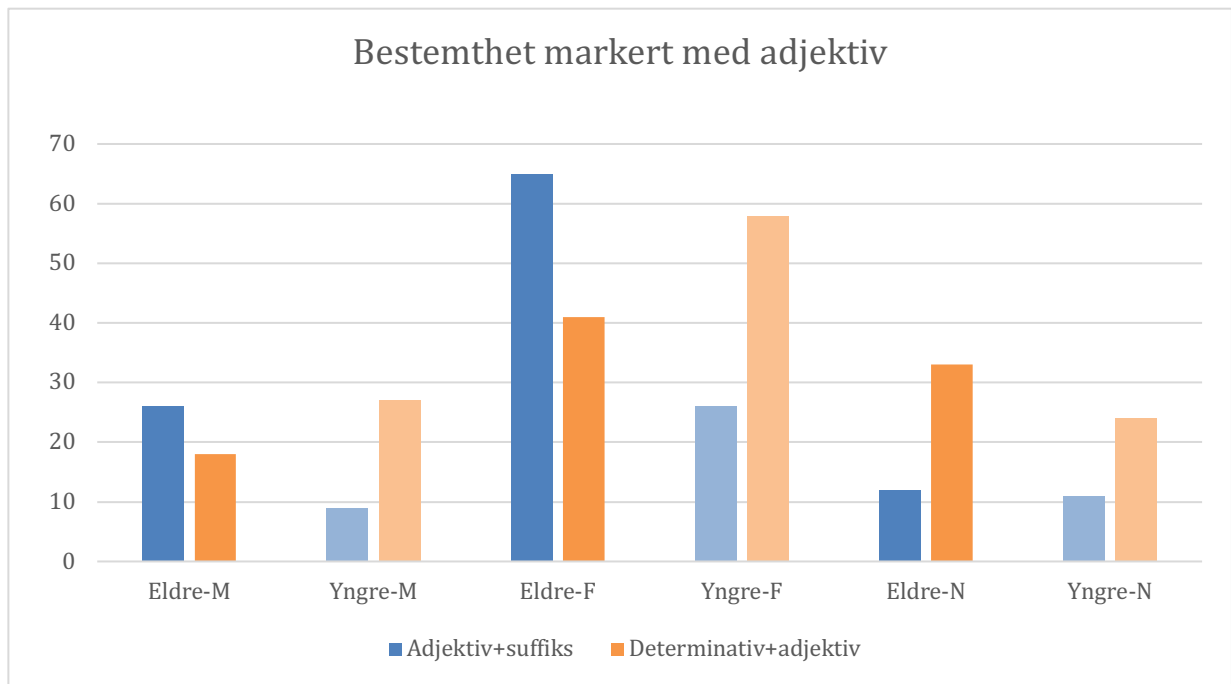
(transkribert fra datamaterialet³)

Det var vanligst for de eldre å følge mønsteret i (a). 52% av deres responser uten substantiv, og 29,6% hos de yngre produserte slike adjektivkonstruksjoner. For de yngre var de synkretiserte formene vist i (b) vanligst, og utgjorde 70,2% av deres forekomster og 47,2% av de eldre sine responser. Her inkluderte informantene synkretisert demonstrativ foran, og synkretisert, svakt bøyd adjektiv uten genusspesifikasjon og *uten substantiv*.

Enkelte kombinerte de to konstruksjonene og fikk former som vist i (c). Disse formene er like som de beskrevet i Trondheimsmål av Hårstad & Opsahl (2013). Disse formene gjaldt kun for 1 av de eldres ytringer og 10 yngre ytringer hvor alle kom fra samme informant.

Det forekom noen få ytringer (2 eldre, 6 yngre) hvor informanten utelot demonstrativ i nøytrum (a)-(N), men det var klart vanligere å inkludere demonstrativ i nøytrum som i (c)-(N) sammenlignet med maskulin og feminin. Grafen på neste side illustrerer forekomster av adjektiv+ suffiks som i (a) med blå søyler, og determinativ+ adjektiv som i (b) og (c) med oransje søyler.

³ Kom bort= forsvant. Transkribert [u] uttales som /o/.

Figur 8: Bestemthet markert med adjektiv+ suffiks eller determinativ+ adjektiv.

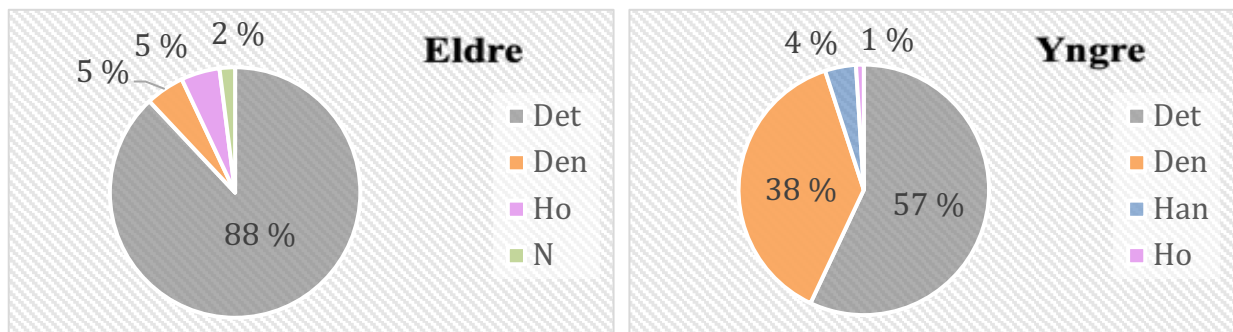
Resultatene fra oppmålingen viser at de eldre oftere bruker konstruksjonen adjektiv+ suffiks (blå søyle) enn de yngre, og at de yngre tilsvarende bruker determinativ+ adjektiv (oransje søyle) oftere enn de eldre. Det er vanligst for begge informantgruppene å utelate feminine substantiv til fordel for adjektivkonstruksjoner, som vist i grafen. For nøytrale substantiv responderer informantgruppene ganske likt hvor flest har determinativ+ adjektiv.

4.4 Eksperiment 2: Anaforiske pronomen for inanimerte substantiv

Det er som forklart i metodekapitlet forventet 100 responser på de nøytrale inanimatene, 120 responser på de maskuline og 120 responser for feminine inanimater (4.5). Overordnet sett viser funnene rundt anaforisk pronomenbruk at de eldre i større grad enn de yngre bruker tradisjonelt genusspesifikke pronomen *han* og *hun* anaforisk.

4.4.1 Nøytrale substantiv

Av de 5 nøytrale substantivene *hjul*, *flagg*, *glass*, *gresskar* og *eple* er det forventet 100 responser på 20 informanter. De eldre hadde 6 responser som ikke ga resultat, derfor er prosentene regnet ut fra en total av 94 responser. De yngre hadde 100 resultatgivende responser.

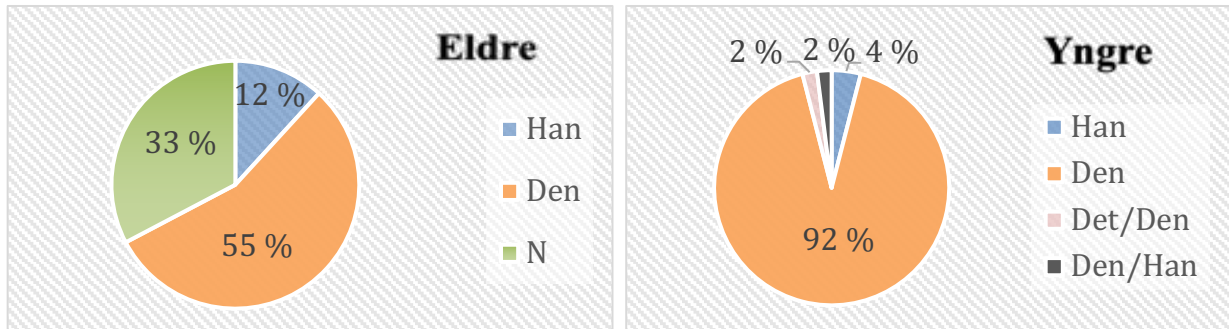
Figur 9 Anaforisk pronomen for nøytrale inanimater

Ikke overraskende er pronomenet *det* mest brukt hos både de eldre med 88% og de yngre med 57%. De øvrige pronomenene har forholdsvis lav forekomst i responsene hos de eldre med 5% for både *ho* og *den*. I eksperiment 1 ble substantivet *eple* ansett som et feminint substantiv av de fleste eldre. 3 responser refererte til *eple* med pronomenet *ho*, 12 med *det*, og resten sa *den* eller klitikonet *-n* for å referere til eplet i eksperiment 2.

Hos de yngre er det 38% forekomst av *den* (hovedsakelig for substantivene *flagg* og *eple*). 13 av de yngre viste til eplet med *det*, 1 *ho*, 5 *den* og 1 *han*.

4.4.2 Maskuline substantiv

Av de 6 maskuline inanimerte substantivene *stein, stol, traktor, kopp, kniv og kjole*, var det forventet 120 responser per informantgruppe. Her var det også 9 responser uten anaforisk pronomen for de eldre, som gjør at prosentene regnes ut fra en total på 111 responser. De yngre ga 120 resultatgivende responser.

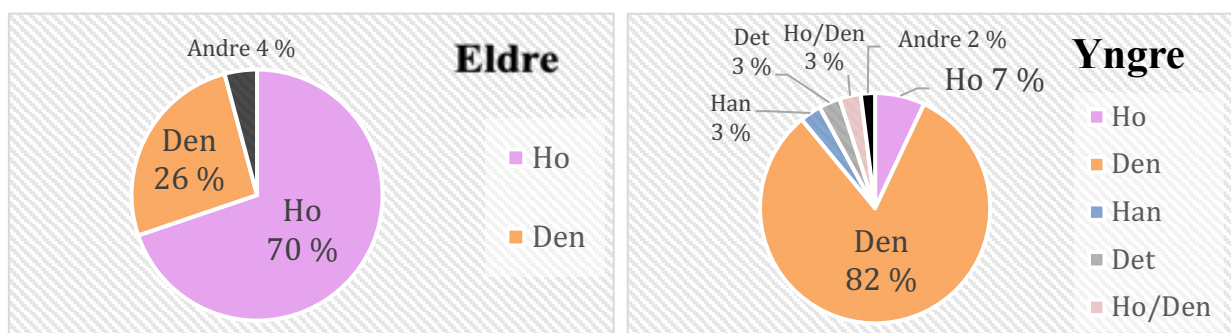

Figur 10: Anaforisk pronomen for maskuline inanimater.

Som vist i diagrammene er pronomenet *den* mest brukt av både de eldre og de yngre for maskuline substantiv. De eldre har en noe høyere forekomst av *han*, med 12% mot de yngres 4%. Klitikonet *-n* som i «(...) så stårn i skogen» har fått en egen kategori. Dette fordi den både kan denotere *han* og *den*, og er hyppig brukt av de eldre med 33% forekomst. Kategoriene *det/den* og *den/han* hos de yngre viser til tilfeller hvor informantene har korrigert seg selv, eller brukt flere pronomen for å tilbakevise samme substantiv i tegneserielysbildet. Som vist i diagrammet er det kun enkelte av de yngre som gjorde dette på noen av substantivene og begge forekomstene har korrigert seg til en av de største kategoriene- *den* og *han*.

4.4.3 Feminine substantiv

Av de 6 feminine inanimerte substantivene *saks, bok, lue, såpe, flaske og kake*, var det i likhet med de maskuline forventet 120 responser per informantgruppe. Her var det også 5 responser uten anaforisk pronomen for de eldre, som gjør at prosentene regnes ut fra en total på 115 responser. De yngre ga 120 resultatgivende responser.

Figur 11: Anaforisk pronomen for feminine inanimater.

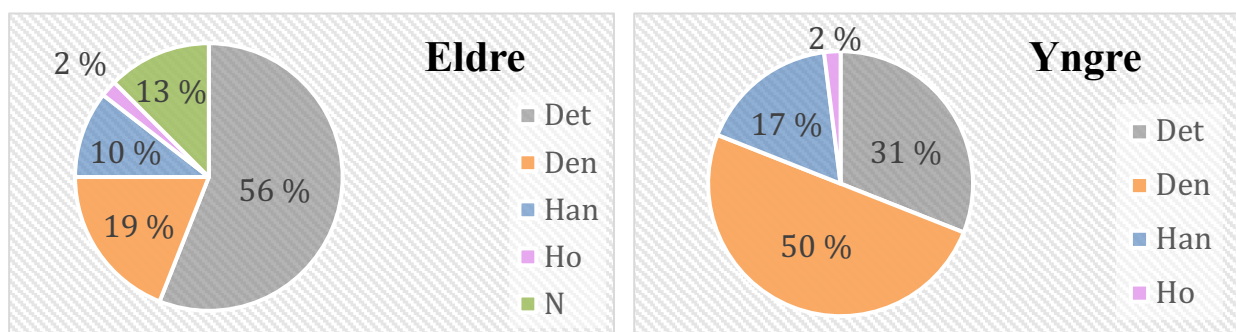
For de feminine inanimerte substantivene er pronomenet *ho* (*hun*) størst blant de eldre med en forekomst på 70% mot *den* på 26%. Hos de yngre er derimot pronomenet *den* vanligst med 82% produksjon mot 7% produksjon av det personlige feminine pronomenet *ho*. Av de som hverken sier *den* eller *ho* hos de eldre utgjør det kun 4% av responsene. Tilsvarende er det 8% av tilfellene hvor de yngre sier noe annet enn *den* eller *ho*. Her produseres både maskuline pronomen *han* 3%, og upersonlig pronomen *det* 3%. Resterende 2% av disse responsene består av *andre* former for anaforisk referanse. I tillegg forekommer korrigerende fra *ho* til *den* (*ho/den*) i 3% av responsene til de yngre. Som vist er det generelt mye variasjon hos de yngres responser for feminine anaforiske referanser.

4.5 Eksperiment 2: Anaforisk pronomen for animate substantiv

For kontekstene med anaforer brukt om animate substantiv forventet vi 40 responser for maskuline substantiv, 40 responser for feminine substantiv og 60 responser for nøytrale substantiv per informantgruppe. Resultatene baserer seg på få substantiv, som gjør at hver enkelt respons blir noe mer utslagsgivende for prosentene enn i grafene for inanimater. Generaliseringer kan derfor ikke nødvendigvis fattes ut fra disse resultatene, men de vil gi en pekepinn på forskjeller mellom hva som anses for å være akseptable anaforer å bruke for animate versus inanimerte substantiv.

4.5.1 Nøytrale substantiv

De 3 animate, nøytrale substantivene *troll*, *marsvin* og *ekorn* tilsvarer 60 forventede responser fra hver informantgruppe. Hos de eldre manglet 3 responser, så prosentene er regnet ut fra en total på 57 responser. De yngre hadde 60 resultatgivende responser.

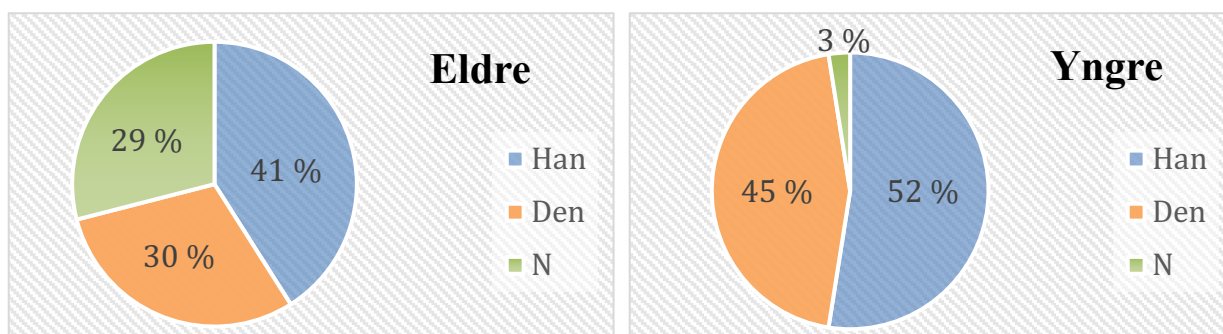
Figur 12: Anaforisk pronomen for nøytrale animater.

Blant responsene for nøytrale animater er det flere forekomster av andre pronomine referanser enn *det*, hovedsakelig viser flere personlige pronomen seg i responsene. Som vist i (4.4.1) hadde de eldre 88% produksjon av *det* for inanimatene. Her har vi en produksjon på

56% blant de eldre, og forekomsten av *han*, *den* og *-N* er mer enn doblet til 19% produksjon av *den*, 10% av *han*, 2% av *ho* og 13% av klitikonet *-N*. Også for de yngre har forekomsten av *det* droppet fra 57% på inanimater til 31% på animater. *Den* har tatt over som mest brukte pronomener med 50% forekomst og *han* er oppe i 17%. *Ho* forekommer også i 2% av de yngres responser.

4.5.2 Maskuline substantiv

De maskuline animatene var *hest* og *prins*. Av 40 forventede responser manglet én hos de eldre og ingen hos de yngre. Prosentene er derfor regnet ut fra 39 og 40 responser.

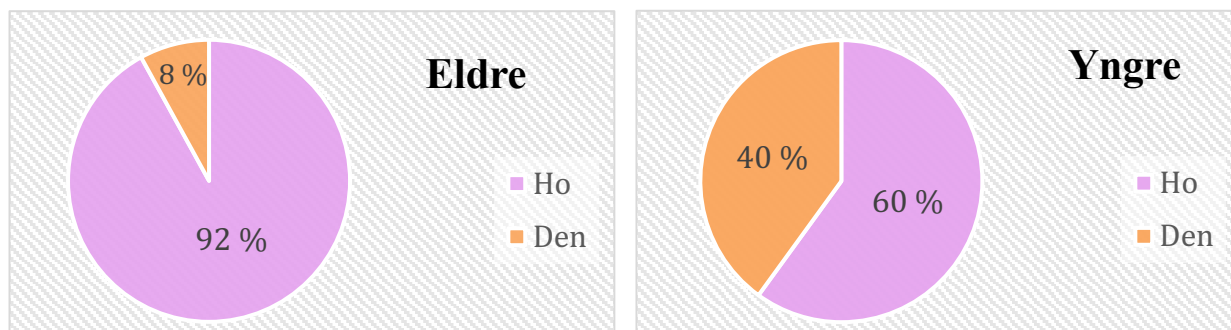

Figur 13: Anaforske pronomen for maskuline animater.

Som forventet er kategorien for pronomeneret *han* større for animater enn for inanimater. For de eldre er det et lite flertall på 41% som sier *han*, 30% produksjon av *den*, og 29% forekomst av klitikonet *-N*. For de yngre er det også et lite flertall for produksjon av *han* med 52% mot 45% produksjon av *den*, samt én informant tilsvarende 3% av responsene som har brukt klitikon *-N*. Alle de yngre omtalte *prins* som *han*, mens 12/20 av de eldre brukte pronomeneret *han* om *prins*.

4.5.3 Feminine substantiv

De feminine animatene var *ku* og *prinsesse*. Av 40 forventede responser manglet 4 hos de eldre og ingen hos de yngre. Prosentene er derfor regnet ut fra 36 og 40 responser.

Figur 14: anaforske pronomen for feminine substantiv.

Diagrammet viser at *ho* er pronomeneret som blir produsert oftest av både de eldre 92% og de yngre 60% når de refererer til feminine animater. Av de eldre er det kun 3 ytringer, 8% med

pronomenet *den*, mens blant de yngre er det 16 ytringer tilsvarende 40% hvor pronomenet *den* blir brukt. 15/16 av de yngres responser og alle 3 av de eldres responser hvor pronomenet *den* ble produsert var for substantivet *ku*. Alle de eldre og alle untatt én av de yngre omtalte *prinsesse* som *ho*.

5 Diskusjon

Overordnet viser funnene mine at det er generasjonsforskjeller i genussystemet for språkbrukere i Midtre Gauldal. De yngre utviser færre genusmarkører for tregenussystemet enn de eldre. Dette skal diskuteres grundigere, og videre i kapitlet skal jeg forsøke å besvare de følgende forskningsspørsmålene ut fra resultatene.

- I. *Hvordan viser utviklingen av tregenussystemet seg i Midtre Gauldal?*
- II. *Har utviklingen kommet kortere, lenger eller like langt som i nærmeste regionale senter, Trondheim?*
- III. *Hvilke regionale og sosiale forhold har påvirket utviklingen, og hva kan mine funn bidra med i forhold til sentrumshoppetypotesen?*

Jeg vil derfor først komme nærmere inn på hva funnene mellom de yngre og eldre informantene i Midtre Gauldal viser sett opp mot hverandre. Deretter vil jeg foreta en sammenligning med funn fra Trondheim for å kunne diskutere regionale og sosiale faktorer som kan ha påvirket utviklingen vi observerer, samt for å se om utviklingen har kommet kortere, lengere eller like langt som i Trondheim. Sammenligningen med Trondheim vil videre bli brukt til å argumentere for og i mot sentrumshoppetypotesen. Til slutt kommer en refleksjon omkring spørsmålet *synkretisme* versus *bortfall av femininum* tilknyttet utviklingen vi ser.

5.1 Endringer i Midtre Gauldal

Det første forskningsspørsmålet omhandler hvordan utviklingen av tregenussystemet viser seg i Midtre Gauldal. Til å begynne med kan vi konstatere at området tradisjonelt har hatt et komplekst tregenussystem. I tillegg til de forventede genusuttrykkene i kvantorer, suffikser, possessiver og pronomen, er adjektivmorfologien og dativsformer en særegen del av genusuttrykkene som tradisjonelt har vist seg i Midtre Gauldal. Jeg starter med å se på utviklingen for kvantorene.

5.1.1 Kvantorer

Det tydeligste tegnet på at det foregår en endring i genussystemet er at de yngre produserer færre feminine kvantorer for feminine substantiv sammenlignet med de eldre. Som vist i (4.4.1) produserer de eldre feminin kvantor *ei* for feminint substantiv i 89% av tilfellene mens de yngre kun produserer feminine kvantorer i 55,9% av tilfellene for de samme substantivene. Det er ikke tydelig hvilke substantiver som trigger maskulin kvantor hos de yngre. For 126/320 produserte kvantorer for feminine substantiv er det den maskuline kvantoren *en* som produseres

til fordel for feminin *ei*. Dette tilsvarer 39,4% produksjon av *en* for feminine substantiv hos de yngre.

De eldre har likevel heller ikke 100% produksjon av feminine kvantorer. Som nevnt er det hovedsakelig substantivene *barnevogn* og *pil* som trekker ned. For disse produseres hovedsakelig maskulin kvantor som alternativ til det feminine som vist i tabell 4 på neste side. Både *barnevogn* og *pil* er sterke hunkjønnsord og får suffikset *-e* som i *barnevogne*, *pile* i ubestemt flertall hos flere av de eldre. flertallsformene observerte jeg fordi mange av informantene produserte responser som «her ser jeg **to** *barnevogne*, *ei* gul og *ei* blå (...)» i eksperiment 1. Det som kan være verdt å nevne i denne sammenhengen er at enkelte maskuline substantiv fra gammelt av også har *-e* som flertallssuffiks, som i *en gris- flere grise* på trøndersk (Mæhlum & Røyneland 2012, s.79). Om fonologien kan forklare hvorfor 9/20 eldre produserer maskulin kvantor *en* for *barnevogn* og 13/20 gjør det samme for *pil* vet jeg ikke, men det er ikke urimelig å anta at dette kan være en årsak. Dersom disse substantivene ekskluderes er de eldre oppe i 96,07% bruk av *ei*.

5.1.2 Bestemthetssuffikser

Til tross for at de yngre har begynt å produsere maskuline kvantorer for feminine substantiv består de feminine bestemthetssuffiksene. Som vist i (4.2.1) og (4.2.2) er det nesten ikke forskjeller mellom de eldre og de yngre når det kommer til produksjon av genusspesifikke bestemthetssuffikser. For feminine substantiv produserte de eldre suffikset *-a* for feminine substantiv i 95% av responsene, og de yngre i 97%. De yngre hadde derfor til og med litt høyere prosentandel produksjon av feminint suffiks *på de feminine substantivene* sammenlignet med de eldre. De eldre hadde til gjengjeld noen færre responser hvor suffikset ble produsert *på substantivet* grunnet flere adjektivkonstruksjoner hvor substantivet ble utelatt (4.3).

For feminine substantiver i eksperiment 1 produserte altså de yngre 55,9% feminin kvantor *ei*, 39,4% maskulin kvantor *en* og samtidig 97% bestemthetssuffiks *-a*. Dette betyr at mange av de som produserte maskulin kvantor kombinerte dette med feminint bestemthetssuffiks som i *en bok- boka*. Totalt 26,5% av de yngres responser inkluderte kombinasjonen maskulin kvantor *en* og feminint bestemthetssuffiks *-a*. Tabellen under viser kombinasjonene av kvantor og suffiks for feminine substantiv i eksperiment 1.

Eldre	Ei -a	En -en	En -a	Yngre	Ei -a	En -en	En -a
Barnevogn	8	5	1	Barnevogn	7	2	4
Klokke	11			Klokke	10	1	5
Dør	13	1		Dør	10	1	3
Mus	15			Mus	9		4
Kake	10			Kake	8	1	5
Sol	11			Sol	10		6
Geit	13			Geit	9		5
Saks	12		1	Saks	7	1	5
Pil	5	6	2	Pil	8	1	4
Lue	13	1		Lue	8		6
Seng	13			Seng	9		7
Stjerne	12			Stjerne	9		5
Flaske	12			Flaske	7		5
Bukse	15			Bukse	9		3
Bøtte	12			Bøtte	9		6
Krone	10			Krone	6		4

Tabell 4: Kombinasjon av kvantor og suffiks på feminine substantiv i eksperiment 1.

Som tabellen viser er det veldig få tilfeller hvor de eldre kombinerer maskulin kvantor med feminint suffiks på substantivet (En -a), mens mange av de yngre gjør dette. På substantivene *barnevogn* og *pil* ser vi at flertallet av de eldre som ikke følger feminint mønster (Ei -a) heller har gjennomført maskulint mønster (En -en), noe som kan underbygge mistanken om at *e*-suffikset i flertall gjør at enkelte forveksler de med maskuline substantiv. Grunnen til at responsene for hvert substantiv ikke summerer til 20, er at suffiksene i tabellen ikke inkluderer adjektivkonstruksjonene. De skal jeg snakke nærmere om nå.

5.1.3 Adjektivmorfologi

Ser vi på hvordan både Busterud mfl. (2020) og Rodina & Westergaard (2015) har illustrert det tradisjonelle tregenusssystemet på norsk, ser vi at adjektivene allerede er fastslått synkretisert til like former mellom femininum og maskulinum med suffikset *-e* i svak bøyning (Rodina & Westergaard 2015, ss. 148-149). De konstaterer at man *på norsk* bruker dobbel bestemthet som realiseres gjennom determinativene *den* for feminine og maskuline, og *det* for nøytrale substantiv, i kombinasjon med svakt bøyd adjektiv med *e*-suffiks som videre *modifiserer* substantivet for å markere genus og bestemthet med tilhørende suffiks. ***Den gule kaka/ den gule bilen.*** Mine funn viser tydelig at dette ikke nødvendigvis er tilfellet i Midtre Gauldal, noe van

Baal mfl. (2023) ikke utelukker kan være tilfellet, ved å nevne at enkelte dialekter har en mer kompleks genusmorfologi hvor genus kan realiseres gjennom svake (bestemte) adjektiv (van Baal mfl. 2023, s.24).

Som nevnt skulle eksperiment 1 utløse ubestemte og bestemte substantivfraser *modifisert av adjektiv* hos informantene (van Baal mfl. 2023, s.32). Adjektivet modifiserte likevel ikke substantivfraser, men sto for mange av de eldre informantene alene i tilsynelatende ufullstendige setninger. Morfologien gjør at semantikken likevel formidles. Tar vi fargen gul som eksempel /gøɫ/, så ser vi at de eldre ofte produserer konstruksjoner som /gøɫa kom bort/, /gøɫe kom bort/, eller /gøɫiɲ kom bort/ uten noe videre bruk av hverken determinativ eller substantiv. Dette til tross for at alle tidligere dokumenterte eksempler rundt dette fenomenet fra Trondheim har inkludert determinativ (Hårstad & Opsahl 2013, s.64). Alle disse er eksempler på fullverdige svar på eksperiment 1s spørsmål «hva skjedde?» hvor det gjøres rede for substantivet det vises til sitt grammatiske genus-, bestemthet og numerusbøying. Suffiksene -a -e og -iɲ viser til feminine, nøytrale og maskuline substantiv i bestemt form entall, som alle refereres til av selve adjektivet. Tabellen nedenfor viser det morfologiske bøyingsmønsteret til adjektivene i Midtre Gauldal etter mine observasjoner.

Adjektiv: GUL	Maskulinum	Femininum	Nøytrum
Ubestemt singular	gøɫ ⁴	gøɫ	gøɫ
Bestemt singular	gøɫiɲ	gøɫa	gøɫe
Ubestemt plural	gøɫe	gøɫe	gøɫe
Bestemt plural	gøɫanɲ	gøɫanɲ	gøɫanɲ

Tabell 5: Bøyingsparadigme for observerte adjektivkonstruksjoner blant eldre informanter i Midtre Gauldal.

Ved å konsekvent følge dette morfologiske bøyingsmønsteret for bestemt singular sikrer de eldre seg kortere setninger med presis tilbakevisning til substantivet det vises til. Dette gjør de ved å følge prinsippet om at adjektiv skal kongruere med substantivets bestemthet, genus og numerus (Åfarli & Sakshaug 2013, ss.63-64). De eldre informantene forkorter slik en nomenfrase bestående av tre ledd, *den gøɫe epla* til bare *gøɫa*. «Problemet», iallfall for feminine

⁴ L i *gøɫ* uttales med tjukk l [ɫ]. RT i *gøɫt* uttales som retrofleks t [t̚]. Nj i *gøɫiɲ* og *gøɫanɲ* uttales som palatal n [ɲ].

substantiv oppstår når de yngre språkbrukerne anvender de samme grammatiske strukturene, men utelater morfologien.

En hypotese jeg har er nettopp det, at de yngre benytter seg av den samme setningsstrukturen som de har hørt de eldre bruke, men at adjektivmorfologien er på vei til å gå tapt. Resultatene mine viser at flere av de yngre har begynt å bruke adjektivformene som illustreres i Busterud mfl. (2020) og Rodina & Westergaard (2015): */den gule/* istedenfor å bøye adjektivene slik de eldre gjør. Adjektivet har derfor samme suffiks *-e* (ubestemt), og får synkretisert demonstrativ foran for å markere genus. At determinativet */den/* er synkretisert betyr at den kan brukes både for å kongruere med feminine- og maskuline substantiv */den gule kaka/ /den gule kaken/*. Når de unge benytter samme setningsstruktur som de eldre, og substantivet utelates, svarer de */den gule forsvant/* på spørsmål om hva som forsvant i eksperiment 1. Utfordringen blir da når man skal benevne substantivet man har tilbakevist (kake) med kvantor for å markere kjønn. Var det *en* eller *ei* kake? Som vist i resultatene varierer de yngres produksjon av kvantorer betraktelig mer enn de eldre, og enkelte helgarderer seg også og bruker begge kvantorer når de er i tvil. Jeg mistenker at synkretiserte adjektivformer kan ha en forsterkende effekt på usikkerheten rundt hvilke kvantorer som skal brukes.

5.1.4 Anaforer

Eksperiment 2 viste at det også har skjedd en endring i hvordan de yngre bruker anaforiske referanser sammenlignet med de eldre for inanimate substantiv. Det upersonlige pronomenet *den* er synkretisert til å være den mest brukte anaforiske referansen til både feminine og maskuline inanimate substantiv. For de yngre produseres *den* for 92% av maskuline substantiv og 82% for feminine. Mot de eldre som har 55% produksjon av *den* for maskuline og 26% for feminine kan vi tydelig se at det er en forskjell mellom generasjonene. For de eldre er *ho* klart vanligst pronomener å bruke om feminine inanimater med en forekomst på 63% mot de yngres forekomst på 7%. Det har derfor blitt mindre vanlig å omtale feminine inanimate substantiver med feminint pronomener for de unge i Midtre Gauldal.

For de animate substantivene hadde både de eldre og de yngre flere personlige pronomener for de nøytrale substantivene. Dette er forventet da det som nevnt i bakgrunnen er lettere å personifisere animater, og tildele de personlige pronomener (2.1.3). For de maskuline animatene *prins* og *hest* økte også personlige maskuline pronomener *han* for begge informantgrupper. Fra 12% og 4% produksjon av *han* på inanimater økte produksjonen til 41% og 52% for animater. Også for feminine animater økte prosentene for produksjon av *ho* fra 70% til 92%

for de eldre og fra 7% til 60% for de yngre. Økningen for de yngre indikerer at biologisk kjønn bevarer feminint genus betraktelig bedre enn grammatisk genus for inanimate feminine substantiv som Ullelands funn også indikerte (Ulleland 2023, s.63). Mens 19/20 unge omtalte *prinsesse* som *ho*, var det vanligst å omtale *ku* som *den*, noe 15/20 yngre gjorde. Til sammenligning omtalte 20/20 eldre *prinsesse* som *ho* og 16/20 eldre omtalte også *ku* som *ho*. At de eldre har relativt høye prosenter for både feminine inanimater og animater tyder på at det tradisjonelt har vært vanlig å vise til feminine substantiv med personlig pronomen uavhengig av animacy i Midtre Gauldal. Denne genusmarkøren har i stor grad forsvunnet for de yngre. Feminint pronomen *ho* virker å være på vei til å bli redusert til noe man kun bruker for menneskelige kvinner hos de yngre.

For å elisitere anaforske pronomen var lysbildene i eksperiment 2 utformet som tegneserisesekvenser (3.4.2). Dette ga en interessant innsikt i bruken av preposisjoner og dativ, da informantene følgelig måtte bruke ulike preposisjoner for å forklare hvor tingene på bildene befant seg. Først og fremst var det påfallende at de eldre brukte helt andre preposisjoner enn de yngre. Mens de eldre hadde preposisjoner som *Oppom (over)*, *ti (i)*, *ovafør (ovenfor)*, *fremfør (foran)*, *punnji (under)*, *attom (bak)*, *atme (ved siden av)*, *nemme (nede ved)*, *innjåt (inntil)* og *hitom (nærmest)* ble preposisjoner hos de yngre uttrykt som *over*, *uti*, *ovenfor*, *under*, *bak/bakom*, *ved siden av*, og *foran*.

Kun én av de eldre utviste gjennomførte dativsformer, og denne informanten hadde også noen overgeneraliserte varianter som jeg ikke finner forklaring på hvordan har oppstått. Enkelte ganger stoppet noen av de eldre og forklarte at *hvis* de skulle brukt dativsformer ville de sagt *x,y,z*. Dette indikerer at dativsformene allerede for de eldre er forsvinnende lite brukt, og følgelig var det ingen av de yngre som produserte noen dativsformer. Forekomsten av klitikonet *-N* på 33% for responsene til maskuline inanimater hos de eldre (4.4.2) kan derimot ha en sammenheng med det utvidete repertoaret av preposisjoner som ble brukt av de eldre. Samtlige av de eldre hadde preposisjoner som de jeg eksemplifiserte i forrige avsnitt selv om det ikke aktiverte dativsformer. De eldre hadde emfatisk trykk på preposisjonene fremfor verbet før den anaforske referansen, noe som gjorde at pronomenene ofte ble klitisert på verbet. Det er mulig at dette også var tilfellet for feminine referanser, men at det var vanskeligere å høre forskjell på *ho* og *-o* kontra *han* og *-N*. For å eksemplifisere har jeg med noen transkriberte setninger som ble ytret om det inanimate feminine substantivet *bok* og det inanimate maskuline substantivet *kopp* av den ene eldre informanten som utviste dativsformer, og en yngre informant som emfatisk la trykk på verbene (10).

(10) Ortografisk transkripsjon fra eksperiment 2.

a. **Bok**

Eldre:/(...) der så stå:r-o **ti** bo:khyllj:unnj, så legg:-o **fremfor** i lam:pe(...)/

Yngre:/(...) først så **e:** den i en bo:khyllje, så **ligg:** den under ei lam:pe(...)/

b. **Kopp**

Eldre:/(...) som står **oppå** bord-a, så e-n fløtta **oppå** komm:oda(...)/

Yngre:/(...) no **står** den på et bord, og så **ligg** den på komm:oden(...)/

(Transkribert fra datamaterialet).

Her ser vi eksempel på dativ aktivert av preposisjonen *ti* i et svakt tostavet feminint substantiv med e-vokalending *hyllje* som er satt sammen med *bok* til *bokhyllje*. Substantivet får *unnj*-suffiks i dativ: *bokhylljunnj* (10-a). I tillegg har både det nøytrale substantivet *bord* og det maskuline substantivet *kommode* fått a-suffiks i bestemt form entall, aktivert av preposisjonen *oppå* (10-b). Som forklart i (2.2.1) er det tradisjonelt enstavede maskuline substantiver som får dette a-suffikset, mens tostavede maskuline substantiv får *-am* som suffiks i dativ. Ingen av de to eksemplene på a-suffiks her kan derfor forklares ut fra det tradisjonelle dativssystemet beskrevet hos Refseth & Gynnild (1990). Det var flere eksempler av dativ i responsene til denne ene informanten, og flere fulgte også dativsystemet jeg forklarte i (2.2.1) som *bokhyllje*, men det forekom ingen eksempler hvor substantivet i **ordutvalget** fikk dativ. Mest sannsynlig kommer dette av at designet legger opp til formuleringer hvor substantivet det er snakk om uansett vil være omtalt som subjekt i nominativ. De unge la som sagt mer trykk på verbet enn på preposisjonen, og hadde ingen forekomster av dativsformer.

5.1.5 Korrigeringer

Variasjon og korrigeringer av både kvantorer og anaforiske referanser forekom relativt hyppig blant de yngre informantene. Dette er et annet tydelig tegn på at det foregår en språklig utvikling. Usikkerhet rundt hvilke genusuttrykk man skal bruke tyder på at man befinner seg i en mellomfase hvor flere varianter av samme grammatiske fenomen brukes (Nesse 2005, s.142). Rodina & Westergaard (2015) snakker også om dette i forbindelse med at vi nordmenn lærer oss genussystemet relativt sent, og at skillet mellom maskuline og feminine genusmarkører er spesielt vanskelige nettopp fordi mange genusuttrykk er synkretiserte mellom maskulinum og femininum. Nøytrale former skiller seg derimot ut og er «noe eget» fordi flere genusmarkører er distinkte. Barn tenderer til å overgeneralisere maskuline genusuttrykk da maskuline substantiv er mer frekvente enn feminine (Rodina & Westergaard 2015, s.181).

De yngre informantene mine er ikke barn, og at de fortsatt utviser variasjon kan derfor tyde på på at det er aksept for å bruke både maskuline og feminine genusuttrykk om en annen for enkelte substantiv i deres internaliserte genussystem. For kvantorene viser dette seg ved at mange av de yngre både bruker maskulin og feminin kvantor i samme respons. Eksempelvis viste dette seg i eksperiment 1 for det feminine substantivet *sol* hvor en informant produserte setningen */her sjer æ ei gul sol, og en svart en/*. Det er flere tilfeller av slike korrigeringer på eksempelvis substantivet *eple* (for begge informantgrupper) og for *barnevogn* og *pil* (hovedsakelig for de eldre). Som sagt har jeg kun inkludert den kvantoren de har korrigert seg til i funnene. Likevel er det interessant at en betydelig andel ytret flere ulike kvantorer om samme substantiv i disse eksemplene.

Det samme gjaldt for anaforene, hvor særlig de yngre brukte flere ulike pronomener om samme substantiv. At de yngre har stor variasjon og ofte korrigerte seg selv i responsene for anaforiske uttrykk vises i sektordiagrammene i (4.4.2) og (4.4.3). En observasjon jeg gjorde meg var at det virket som enkelte brukte den semantiske hvileputen «ting» om flere av substantivene. Det jeg mener med dette er at et overveldende flertall av korrigeringene for anaforer gikk ut på at informantene startet med personlig pronomen for substantivets grammatiske genus, for deretter å bytte om til det upersonlige pronomenet *den* som i *den tingen*. Grunnen til at jeg mistenker at dette kan være tilfellet er blant annet at pronomenet *den* også dukket opp på nøytrale substantiv som også vil få pronomenet *det* selv om man bruker synkretiserte *den* for maskuline og feminine substantiv. Muligens kan dette også skyldes tretthet. Jeg korrigerte dem ikke hvis de produserte pronomenet *den* da dette er et pronomen som kan brukes anaforisk. I tillegg hadde alle informantene eksperiment 2 som siste eksperiment de gjennomførte. Dette kan ha resultert i at de falt inn i et mønster hvor det var lettvis å tenke på substantivene som *ting* istedenfor å kategorisere dem etter sine respektive grammatiske genus etter hvert. Som Abbuhl mfl. (2014, s.120) presiserer kan det være smart å bytte om på rekkefølgen av hvilket eksperiment man gjennomfører først og sist med hver informant, slik at tretthet ikke blir en variabel som kun påvirker ett eksperiment hver gang. Dette tok jeg ikke høyde for under mine gjennomføringer. Om informantene derfor korrigerte seg selv, eller om jeg bare observerer en generell variasjon i akseptable genusuttrykk er vanskelig å si sikkert. Korrigeringene, eller variasjonene var uansett flest hos de yngre, noe som tyder på en endring sammenlignet med de eldre.

En annen variasjon jeg så i de anaforiske referansene var ved substantivet *kjole* hvor de aller fleste; 13/20 eldre og 18/20 yngre produserte det upersonlige pronomenet *den* som referanse. Hvor de eldre hadde 2/20 produksjoner av pronomenet *han* og resten *N*, hadde de yngre

tilsvarende 2/20 produksjoner av *ho* for *kjole*. Det er ikke mange, men det kan tyde på at semantikken rundt hva som sosialt sett er forbundet med det feminine er viktigere blant de yngre for genusmarkering, mens de eldre holder seg til det grammatiske kjønn i substantivet *kjole*. I tillegg framkom det variasjon for substantivet *eple* som både var i ordutvalget for eksperiment 1 og eksperiment 2. I eksperiment 1 sa de eldre *ei eple* i 14/20 responser, men kun i 9/20 responser i eksperiment 2. De yngre hadde produksjon av den nøytrale kvantoren *et* for *eple* i 16/20 responser i eksperiment 1, og i 18/20 responser for eksperiment 2. Dette er tegn på at mens de yngre er relativt enig om at *eple* er nøytralt, kan de eldre bruke det både som et feminint og nøytralt substantiv.

For å oppsummere delkapitlet, og svare på det første forskningsspørsmålet så viser utviklingen seg på følgende vis i Midtre Gauldal:

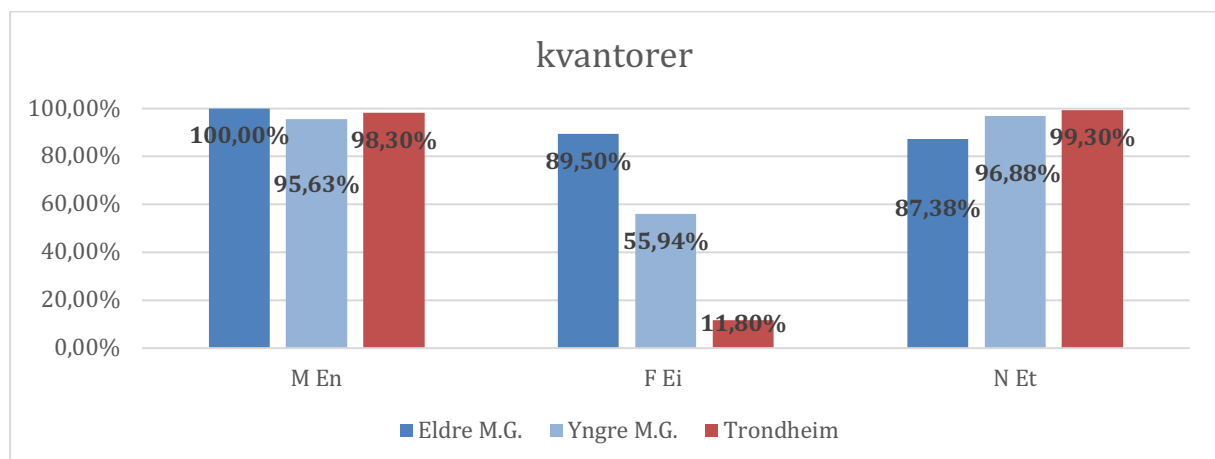
- De yngre produserer færre feminine kvantorer enn de eldre.
- Bestemthetssuffikser består for alle tre genus i entall.
- Synkretisert, upersonlig pronomen *den* brukes oftest anaforisk for både å referere til maskuline og feminine substantiv blant de yngre. Til sammenligning produserer de eldre oftere personlige pronomen *han og ho*, spesielt for feminine substantiv.
- Adjektivmorfologien er synkretisert, og viser ikke lengere skille mellom maskulint og feminint genus blant de yngre, noe den gjør hos de eldre. Setningsstrukturen adjektivmorfologien tillater bevares likevel hos de yngre.
- Dativ er forsvunnet helt hos de yngre, og de eldre utviser også kun rester av dialektens dativsystem.
- Korrigeringer, og mye variasjon i genusuttrykk blant de yngre tyder på at endringen er pågående i Midtre Gauldal.

5.2 Sammenlikning med Trondheim

Det andre forskningsspørsmålet mitt spør om utviklingen har kommet like langt, lengere eller kortere enn i områdets regionale senter Trondheim. I dette delkapitlet skal jeg derfor sammenligne funnene mine med van Baal mfl. (2023) sine funn fra Trondheim. I forlengelse av dette vil jeg også se på funn fra Tromsø og Kristiansand for å se om det er noe som skiller disse byene fra hverandre.

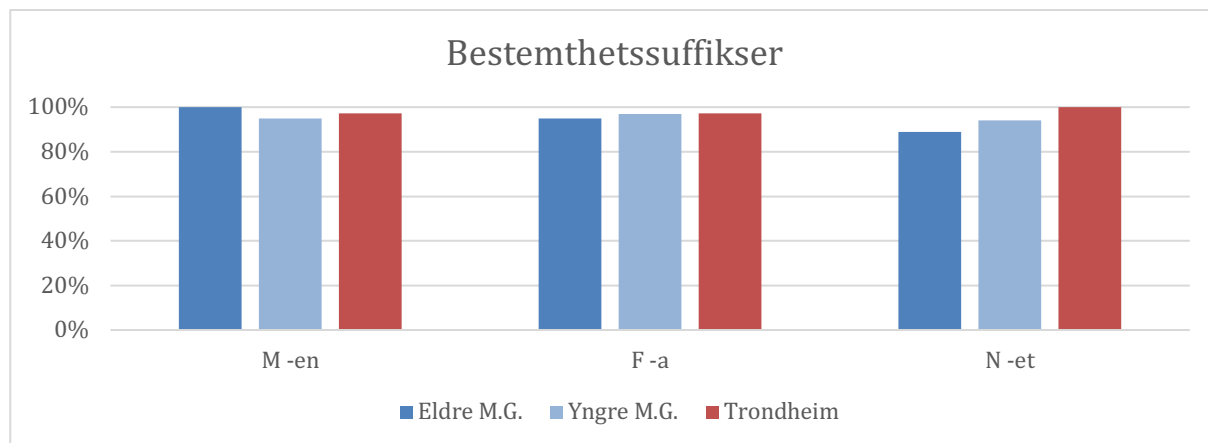
I studien utført av van Baal mfl. (2023) finnes tabeller som viser resultater fra den samme undersøkelsen utført i Trondheim og Kristiansund. Derfor kan jeg sidestille mine funn med deres funn fra en yngre informantgruppe (18-19 år) i Trondheim, og vite at resultatene baserer seg på de samme substantivene.

I Trondheim bruker nesten alle informantene maskulin kvantor *en* om feminine substantiv, og kun 11,8% bruker kvantoren *ei* (van Baal mfl. 2023, s.42). Som vist i resultatene er de yngre i Midtre Gauldal noe mindre konsekvent, og 55,9% produserer feminin kvantor *ei* for feminine substantiv, mens 39,4% produserer maskuline kvantorer. De eldre fra Midtre Gauldal er inkludert som en slags kontrollgruppe ettersom de i stor grad følger det tradisjonelle tregenussystemet.

Figur 15: Kvantorer sammenliknet med funn fra Trondheim (van Baal mfl. 2023, s.43).

Som grafen illustrerer er det en lineær nedgang i produksjon av feminine kvantorer fra de eldre til de yngre i Midtre Gauldal, og så til de unge i Trondheim. Ser vi kvantorene opp mot bestemthetssuffiksene kan vi se at mønsteret om å bruke færre feminine kvantorer, men fortsatt bevare de feminine bestemthetssuffiksene er enda tydeligere i dataene fra Trondheim.

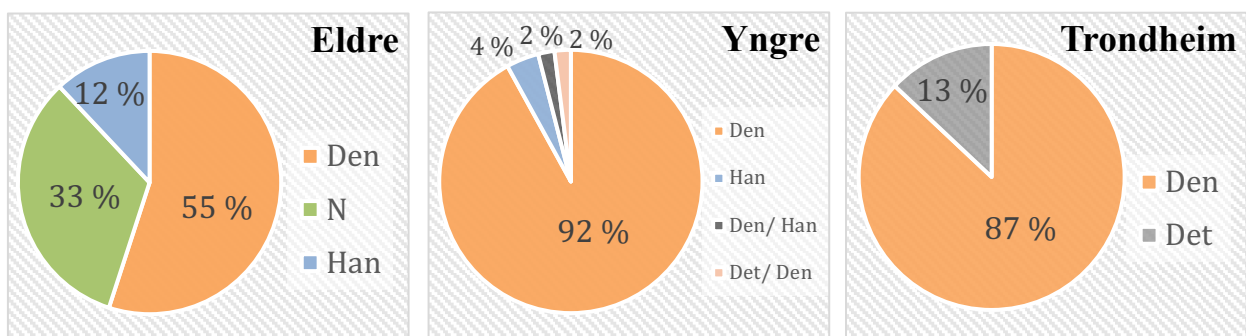
Figur 16: Bestemthetssuffiks sammenliknet med funn fra Trondheim (van Baal mfl. 2023, s.44).

Bestemthetssuffiksene er som vist i figur 16 jevnt over omtrent fulltallig produsert for alle genus blant alle informantgruppene. Når man ser kvantorene mot bestemthetssuffiksene ser man hvordan det kan være at det dukker opp et mønster hvor maskulin kvantor og feminint bestemthetssuffiks kombineres (van Baal mfl. 2023, s.51). I Trondheim er det kun 11, 8% forekomst av feminine kvantorer, mens det er 97,2% forekomst av feminine bestemthetssuffikser for de samme substantivene. Dette betyr at resterende av kvantorer enten er maskuline eller noe annet. Til sammenlikning er det 44,06% av de yngre i Midtre Gauldal som ikke bruker feminin kvantor, og 39,4% av disse brukte maskulin kvantor i kombinasjon med feminint bestemthetssuffiks som illustrert i tabell 4 i (5.1.2). Da nesten ingen av de eldre i Midtre Gauldal utviser denne kombinasjonen, men de yngre gjør det, kan vi anta at former som *en krone- krona* er på fremmarsj også i Midtre Gauldal.

Mønsteret for kombinasjon av maskuline kvantorer med feminine bestemthetssuffiks illustrerer at morfologien til de feminine substantivene står sterkere enn de løsrevne, foranstilte kvantorene. Det er dette som ofte brukes som argument for at foranstilte genusuttrykk er de faktiske genusmarkørene (Anderssen & Busterud 2022, Lødrup 2011, Svenonius 2017). Gjelder dette kun for de inanimate substantivene, eller betyr denne utviklingen at man også etter hvert kan si *en dame- dama*? Ulleland (2023) har sammenliknet forekomsten av kvantorene *ei* og *en* for å referere til kvinner mellom en sentrumsskole og en perifer skole i Trondheim, og finner at marginalt flere i sentrumsskolen er tilbøyelige til å bruke kvantoren *en*. Hun argumenterer likevel for at blant annet biologien i animater gjør at disse bevarer feminin kvantor bedre. I tillegg argumenterer hun for at *ei* også kan brukes pronominalt som i *det kommer ei fra klassen* (Ulleland 2023, s. 60). Funnene mine kan ikke direkte sammenlignes med Ulleland, da vi har ulikt utformede undersøkelser. Substantivet *prinsesse* i min studie er

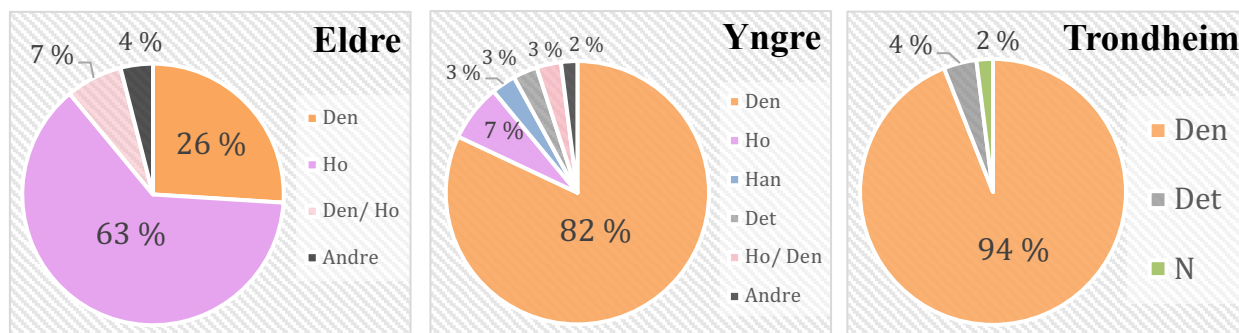
likevel et humant animat, og her produserer 90% av de yngre og 100% av de eldre kvantoren *ei* for *prinsesse*. De anaforske, pronomielle referansene har vi også sett er tilsvarende høye for *prinsesse*, så funnene mine bestrider ikke funnene til Ulleland (2023). Selv om det er svært få, forekom det produksjoner av kvantor *en* og pronomen *den* for å vise til *prinsesse* blant de yngre, så man kan ikke utelukke at dette vil bli vanligere fremover i Midtre Gauldal selv om genusuttrykkene for humane feminine animater foreløpig ser ut til å holde seg.

Også flere likheter mellom de yngre i Midtre Gauldal og de unge i Trondheim viser seg når vi sammenligner anaforske pronomenbruk med funnene i van Baal mfl. (2023). Vi starter med de **maskuline inanimatene**.

Figur 17: Sammenligning av maskuline anaforer for inanimater (van Baal mfl. 2023, s.49).

Den er det mest brukte anafore pronomenet for alle informantgruppene når det kommer til maskuline inanimater. De yngre i Midtre Gauldal har mest produksjon av pronomenet *den*. Fordi Trondheim har 13% forekomst av *det*, er det flere av de yngre informantene i Midtre Gauldal som bruker *den* enn i Trondheim for maskuline substantiv. Ingen bruker maskuline pronomen *han/ an* i Trondheim, men noen gjør det i Midtre Gauldal. Blant de eldre har 33% av ytringene utelukkende *-N* som pronomielle referanse. Hvis alle denoterer *han* er det 45% forekomst av *han*. Dersom alle denoterer *den* derimot, er det 87% forekomst av *den* hos de eldre, noe som ikke er så ulikt fra de yngre som utelukkende produserte enfatiske pronomielle referanser. Grunnet tvetydigheten har klitikonet *N* fått en egen kategori, men hverken de yngre i Midtre Gauldal eller Trondheim bruker klitikonet.

Figur 18: Sammenligning av feminine anaforer for inanimater (van Baal mfl. 2023, s.49)

Når vi ser på anaforiske pronomen for de **feminine substantivene** ser vi at de eldre i Midtre Gauldal har personlig, feminint pronomen *ho* som største kategori, mens det hos de yngre kun er 7% forekomst av *ho* for å tilbakevise inanimater. Likevel er det mer enn hos de yngre i Trondheim, hvor ingen produserte feminint pronomen for å referere til inanimater. For pronomenet *den* er det en gradvis økning fra de eldre, med en forekomst på 26% til de yngre med 82% til Trondheim som omtrent utelukkende bruker *den* om feminine inanimater med 94%. At det er mange variasjoner og kombinasjoner av pronomener hos de unge i Midtre Gauldal kan være et tegn på at de er midt i en endringsfase hvor flere former brukes, og «krangler» om å bli den mest aksepterte formen.

Nå har vi sammenliknet Midtre Gauldal med Trondheim, men den samme endringen er også observert i andre regionale sentre. Rodina & Westergaard (2015) ser på kvantorer for feminine substantiv blant 5 aldersgrupper i Tromsø. De voksne over 31 år har 100% forekomst av *ei*, informantene mellom 18-19 år kombinerer bruk av *ei* og *en* i 10/17 tilfeller tilsvarende 59%, mens aldersgruppene under 12 år hovedsakelig bruker flest maskuline kvantorer *en* med 66% produksjon (Rodina & Westergaard 2015, s.174). Med tanke på at 10 år er gått vil egentlig 12åringene være det beste sammenligningsgrunnlaget for min yngre informantgruppe. Tromsøværingene med 66% produksjon av maskulin kvantor *en* har derfor kommet lengere i utviklingen mot å miste feminine kvantorer dersom produksjonene deres er like i dag mot unge i midtre Gauldal med sine 39,4% produksjon av maskulin kvantor for feminine substantiv. For dobbel bestemthet har alle aldersgrupper i Tromsø tilnærmet 100% forekomst av demonstrativ *den* og *a*-suffiks, og stiller dermed ganske likt med de unge i Midtre Gauldal. Spørsmålet rundt *-a* endelser i ubestemte hunkjønnsformer «*ei jenta*» som Rodina & Westergaard (2015) diskuterer er irrelevant for Midtre Gauldal, da ingen her produserer slike endelser. Dette var heller ikke relevant i Trondheimsmålet av samme grunn (Anderssen & Busterud 2022).

5.3 Sentrumshoppeshypotesen

Det siste forskningsspørsmålet spør hva studien min kan bidra med i forbindelse med sentrumshoppeshypotesen. Hovedsakelig kan empirien jeg har samlet bli brukt som argument i diskusjonen for eller mot hypotesen. Da jeg har foretatt en sammenligning mellom Trondheim og Midtre Gauldal er det logisk å ta diskusjonen med utgangspunkt i denne sammenligningen.

Ut fra det jeg foreløpig har diskutert kan vi konkludere med at det er tegn til at yngre informanter i Midtre Gauldal befinner seg et sted mellom de eldre i Midtre Gauldal og de unge i Trondheim hva angår utviklingen av genusuttrykk. I tillegg ser det ut til at Tromsø også kan ha kommet litt lengere i utviklingen enn Midtre Gauldal, uten at dette trenger å bety at de har hatt noen påvirkningskraft på Midtre Gauldalsmålet. Dette kan antyde at sentrumshoppeshypotesen har noe for seg.

Som nevnt i (2.3) omhandler hypotesen en hierarkisk struktur hvor språkpåvirkning beveger seg nedover et nasjonalt språkstatushierarki (Sandøy 2000). At 14% av yrkesaktive beboere i Midtre Gauldal pendler inn til Trondheim sier noe om status- og størrelsesforholdet mellom Midtre Gauldal og Trondheim. Mange av de yrkesaktive er trolig foreldre til 17-19åringene jeg har møtt, og har derfor vært viktige i språktilegnelsen til de unge. Den generelt gode forbindelsen med både firefelts motorvei på E6, og Trøndelags eldste jernbaneforbindelse mellom Støren og Trondheim gjør også at man godt kan argumentere for at språkpåvirkning fra Trondheim ikke er utenkelig selv om en selv eller ens foreldre ikke nødvendigvis pendler hver dag.

Selv om Tromsø også viser tegn til en utvikling i genussystemet er det ulogisk å anta at Tromsø som by har hatt noen innvirkning på talemålet i Midtre Gauldal. Tromsø er en stor by, som ligger geografisk sett lengere unna hovedstaden enn Midtre Gauldal. Tromsø har fortsatt flyplass med direkteflygninger til hovedstaden som tar 2 timer. Toget fra Støren bruker 6-7 timer til Oslo. Sann sett er hovedstaden lettere tilgjengelig for Tromsø i likhet med Trondheim, noe som kan brukes for å argumentere for at Tromsø og Trondheim begge befinner seg et nivå over Midtre Gauldal i språkhierarkiet. Det kan være noe i det Nesse (2005) sier med at enkelte av de synkretiserte formene for genusuttrykk er byfenomen, og at både Trondheim og Tromsø har blitt direkte påvirket av Oslo for å ha fått disse. Det er likevel kun Trondheim som fungerer som et regionalt senter Midtre Gauldal har tilknytning til. Faktorene jeg har nevnt her kan brukes som argumenter for å bevise sentrumshoppeshypotesen.

Et problem med sentrumshoppeshypotesen som tas opp av Hårstad (2009, s.138), er at funn fra en studie utført på Oppdal i Sør-Trøndelag fant former som var identiske i Oslo og Trondheim. Her ble det vanskelig å si noe om akkurat hvor påvirkningen kom fra. Litt av det samme kan sies om endringene i genussystemet i Midtre Gauldal. Da det er kortere vei til Trondheim er det lett å tenke at endringene kommer herfra, men som sagt har unge i dag enormt mange flere språkkontaktkanaler enn hva tidligere generasjoner har hatt. Direkte kommunikasjon med folk fra hele landet, men også internasjonalt over nett, gir unge mange flere språkkontakter. Sånn sett kan det også godt hende at noen unge i Midtre Gauldal bruker fritiden på å spille videospill med noen fra både Tromsø, Trondheim, Oslo, og Danmark, og gjennom sin intraindividuelle variasjon bruker et talemål med flere standardnære former når hen chatter med vennene sine. Da det er større sannsynlighet for at disse fire hypotetiske vennene har de samme synkretiserte genusmarkørene enn ikke, kan det godt hende at både språkinterne og språkeksterne krefter jobber sammen i utviklingen mot et talemål med færre feminine genusmarkører i Midtre Gauldal.

Sentrumshoppeshypotesen nevnes også i flere av de tidligere studiene jeg har nevnt som har forsket på genussystemet. Noen argumenterer for at det er hold i hypotesen (Ulleland, 2023 & van Baal mfl. 2023), mens andre peker på at det foreligger usikkerheter rundt om utviklingen av genussystemet trenger å være bundet opp mot andre regioners utvikling (Nesse 2005 & Hårstad 2009). Ut fra mine funn kan det virke som at det er hold i hypotesen, men jeg skal være forsiktig med å si at all språkpåvirkningen kommer direkte fra Trondheim. Dagens ungdom har flere språkkontaktkanaler enn jernbanen inn til Trondheim, så en landsomfattende språkendring som påvirker genussystemet kan ha mange innvirkende årsaker. TV, radio, sosiale medier, gaming og chatting over internett med folk fra hele landet, mobilitet og kontakt med innflyttere til bygda som har annen dialekt enn Midtre Gauldalsmål m.m. Jeg kan derfor ikke si at sentrumshopping er årsaken til denne endringen, men jeg kan heller ikke utelukke at det er en av flere faktorer, og en fin modell for å kartlegge viktige geografiske påvirkningsmønstre.

5.4 Hvilken språkendring er vi vitne til?

Det finnes hovedsakelig to syn rundt hva den observerte endringen vil bety for norsk språk. Det første mener at vi vil få økt synkretisme, men at vi fortsatt vil bevare feminint genus som en inherent egenskap for substantiv. Determinativet *den* samt svakt bøyde adjektiv er synkretisert i mange dialekter, uten at feminint genus har forsvunnet. Det andre synet mener derimot at synkretiseringen vil føre til et bortfall eller tap av feminint genus. Med dette synet anses ikke

suffiks som genusmarkør, men som et uttrykk for deklinasjonskategorien genus innad i det nye genus commune.

Jf. Hocketts definisjon av genus som klassifiseringer av substantiv som reflekteres gjennom *rundt-omliggende* ord (egen oversettelse av Hockett 1958, s. 231), er det ikke tvil om at funnene mine viser at de rundt-omliggende ordene er i endring i Midtre Gauldal. Determinativer og adjektiver er de rundt-omliggende ordene det siktes til, og vi ser generasjonelle endringer i kvantorer og adjektivmorfologi når vi sammenligner eldre informanter med yngre i Midtre Gauldal. Nesse (2005) skiller mellom fraseinterne genusuttrykk og fraseeksterne genusuttrykk. Hun mener derfor at anaforiske pronomen ikke er et reelt uttrykk for genus, men et bymålsfenomen (Nesse 2005, s.144). Funnene mine viser at dette bymålsfenomenet i så fall har bredt seg fra byen Trondheim til den rurale kommunen Midtre Gauldal. Utover dette observerer jeg også fraseinterne endringer i kvantorer, som Nesse (2005) mener er de faktiske genusmarkørene.

Debatten rundt hvilken språkendring vi er vitne til, er i stor grad et definisjonsspørsmål slik jeg oppfatter det. I følge Hocketts (1958) definisjon *reflekteres* genus gjennom ordene rundt, og bestemmes ikke av dem. Derfor argumenterer blant annet Lødrup (2011) og Svenonius (2017) for at genus vil bli en deklinasjons-kategori hvis det ikke lenger er noen forskjeller for hvordan determinativer og adjektiver opptrer i nærheten av feminine og maskuline substantiv. Dersom alle former for rundt-omliggende ord blir synkretiserte mellom maskuline og feminine vil man effektivt sett ende opp med et togenussystem med valgrfri genusbøyning. Da man har observert feminine determinativer og adjektiv som *ei litta artikkel/ typa mi* bli brukt for tradisjonelt maskuline substantiv blant språkbrukere med togenussystem, argumenteres det for at det feminine genuset har blitt degradert til en deklinasjonskategori. Substantivene *artikkel* og *type* er av felleskjønn/ genus commune, og kan deklineres etter maskulinum *en type- typen* og *en artikkel- artikkelen* eller etter femininum: *ei type- typa* og *ei artikkel- artikla*. Problemet slik jeg ser det er at disse indikasjonene for at genus er en deklinasjonskategori er relativt få, og lokalt avgrenset til Østlandet, nærmere bestemt Oslo vest (Lødrup 2011) og med noen få forekomster i Tønsberg, Vestfold og Sandefjord (Fløgstad & Eiesland 2019).

Det finnes altså bevis for at genus *kan* brukes som en deklinasjonskategori, og det er spennende fordi dersom det er hold i sentrumshoppetypotesen er det nettopp språkvanene til beboere i hovedstadsområdet som har en tendens til å spre seg. Kombinert med at resten av landet tilsynelatende holder på å utvikle seg i retning av et togenussystem er det en interessant

bemerkning ettersom det kan gi innsyn i hvilke potensielle konsekvenser dette kan ha for språkbrukeres behandling av genus som konsept i språket. Likevel er det umulig å si noe om fremtiden til språket ellers i landet. Jeg tror mange er skeptiske til å bli med på at genus *er* en deklinasjonskategori, da dette blir litt som å se inn i krystallkula og forutsi at denne måten å bruke genus vil bli akseptert av alle nordmenn i nær framtid. De fleste funn, inkludert mine egne viser i første omgang at det er tegn til at yngre oftere bruker typisk maskuline kvantorer for feminine substantiv, ikke motsatt.

Grunnet omfanget av min studie fikk jeg ikke mulighet til å se på possessiver og flertalls-suffikser, men jeg tillot meg å analysere adjektivformer selv om designet ikke direkte la opp til dette. Studier som har inkludert flertallssuffikser og possessiver finner at disse også står sterkere enn kvantorene. Er det kun kvantorene som blir synkretiserte kan man plutselig argumentere for at man ikke går mot et bortfall av feminint genus i det heletatt, men at nordmenn bare begynner å bruke kvantoren *en* til både maskuline og feminine substantiv. Substantivene vil i dette tilfellet fortsatt bevares som iboende maskuline og feminine tross synkretiserte kvantorer.

Adjektivmorfologien viste meg at de eldre i Midtre Gauldal tydelig uttrykte genus i bestemte, svake adjektiv. Selv om svak adjektivmorfologi er synkretisert i de fleste andre dialekter og i skriftspråket, heter det fortsatt at de kongrueres etter substantivets genus. Som van Baal mfl. (2023) presiserer, varierer genusmorfologien for dialekter. Når genusmorfologien har blitt så svak og uadskillelig at man kan si at vi har begynt å bruke et togenussystem blir derfor et definisjonsspørsmål. De yngre i Midtre Gauldal har delvis mistet adjektivmorfologien til fordel for synkretiserte former for svak adjektivbøying. Dette kan tyde på at flere fraseinterne synkretiseringer skjer samtidig for dagens unge generasjon. Det er likevel ikke kommet dit at feminint genus har forsvunnet, og jeg forholder meg til det empirien viser meg.

Studien min skal ikke frembringe noe standpunkt i diskusjonen om hvilken språkendring vi er vitne til. Målet med min studie er utelukkende å deskriptivt kartlegge hvilken endring som vises i Midtre Gauldals talemål. Andre må fritt bruke mine funn i egen diskusjon for eller mot genusbortfall. Om det er synkretisme eller bortfall av feminin substantivkategori som vil bli resultatet av utviklingen er ikke noe funnene i seg selv sier noe om. Funnene viser at utviklingen ikke har kommet til noen av disse endeholdeplassene enda. For meg virker synkretisme og bortfall av feminint genus som to forskjellige ledd i samme utvikling. Først vil flere former synkretiseres, så kan man etter hvert avgjøre om man har mistet feminint genus eller ikke. Det kan godt hende at kvantorer, determinativer og adjektivmorfologien kan bli like, og *en*, *den* og

e-suffiks for adjektiver kan komme til å bli vanlig for alle substantiv som ikke er nøytrale. Om folk rundt om i Norge dernest vil begynne å behandle feminine bøyingsformer slik som enkelte på Oslo vest gjør blir rene spekulasjoner. Flere områder må derfor kartlegges for å se hvordan fenomenet faktisk kommer til syne blant språkbrukere.

Hvorvidt endringer i genussystemet har noe å si eller ikke er også noe man kan diskutere. Så lenge man gjør seg forstått er min oppfatning at man ikke kan produsere språk på «feil måte». På den ene siden kan det argumenteres for at språket blir mer presist og effektivt av den ekstra adjektivmorfologien de eldre utviser. På den andre siden kan man også si at språket effektiviseres av å sløyfe uttrykk for et grammatisk kjønn som ikke betydelig påvirker språkets semantikk. Om man sier en eller ei kake forstår folk likevel utmerket hva det er snakk om. Det viktigste er at man får kartlagt endringene som faktisk skjer slik at fremtidige generasjoner har dokumenterte bevis på når en eventuell språkendring inntraff, og hva språkendringen innebar. Dette vil kunne gjøre det lettere å forstå og tolke eldre tekster for fremtidige generasjoner, dersom endringene medfører forandringer i språkstrukturen. Kartlegging av språket er med på å bevare innsikt i viktige kulturminner som eksempelvis dikt skrevet på dialekt (Refseth & Gynnild 1990, s.22-36).

Dagens generasjon blir eksponert for mange ulike språk fra de er barn. At barn i Norge fra tidlig alder blir eksponert for engelsk gjør at unge i Norge er veldig gode i engelsk. I tillegg til dette lærer de seg som regel et tredje språk på ungdomsskolen. De besitter altså potensielt 3 språk med tilhørende grammatiske system før de fyller 18. Å forvente at de «holder på dialekta» i større grad enn de allerede gjør blir kanskje for mye å forvente av en generasjon som ser et stadig voksende behov for økt internasjonal språkkompetanse i arbeidsmarkedet. Like så imponerende vil jeg derfor si det er at de faktisk utviser evnen til å beherske flere språk. Tross alt er det mennesker vi snakker om og ikke store språkmodeller som ChatGPT.

Språket utvikler seg stadig. Det har det alltid gjort, og det vil det nok også alltid gjøre. Nå har vi kartlagt og diskutert den språklige endringen som viser seg i genussystemet i Midtre Gauldal. Hvordan kan vi konkludere diskusjonen og oppgaven?

6 Konklusjon

Studien søker å finne svar på om den observerte endringen i det norske tregenussystemet også vises i rurale områder utenfor de store byene, og finner det følgende: *Det pågår en synkretisering av både kvantorer, adjektivmorfologi og anaforiske pronomen som kommer til syne når eldre fra Midtre Gauldal sammenlignes med yngre. Feminint genus, og dermed også tregenussystemet står seg likevel tilsynelatende fortsatt sterkere med tanke på produksjon av genusspesifikke kvantorer, bestemthetssuffikser og anaforiske uttrykk i Midtre Gauldal sammenlignet med det regionale senteret Trondheim.*

Fra tilnærmet enstemmig bruk av feminin kvantor *ei* for feminine substantiv hos de eldre deltakerne i studien, forekom de i bare rett over halvparten av de yngres responser. Midtre Gauldals unge representanter produserte fortsatt flere feminine kvantorer enn det studier av unge i Trondheim viser. Bestemthetssuffikser produseres uavhengig av dette nesten fulltallig for feminine substantiv hos begge de undersøkte informantgruppene. Dette gjør at kombinasjonen av maskulin kvantor og feminint suffiks som i *en bok- boka* er et mønster som også vises blant de unge i Midtre Gauldal. Mønsteret er tidligere observert i Bodø, (Nesse 2005) Tromsø, (Rodina & Westergaard 2015) Trondheim (Busterud mfl. 2020, van Baal mfl. 2023) og Kristiansand (van Baal mfl. 2023).

Anaforiske referanser er også i endring. For pronomielle referanser er det synkretiserte, upersonlige pronomenet *den* både den mest produserte referansen for maskuline og feminine substantiv blant de yngre informantene. De eldre informantene anser *den* som en forbeholdent maskulin referanse, og anvender personlig, feminint pronomen *ho* i nesten to tredjedeler av responsene hvor det refereres til inanimate feminine substantiv.

Genuskongruens for adjektiv har også endret seg for de yngre informantene sammenlignet med de eldre. De yngre har begynt å bruke synkretiserte former for svak adjektivbøyning som i *den gule* for både maskuline og feminine referenter, men substantiv med bestemthetssuffiks utelates. Adjektivmorfologien hos de eldre markerer derimot både bestemthet og genus i kongruente adjektivformer som *gula, gulen, gule*. Disse kan stå alene og fungere som anaforisk referanse til substantivet det kongruerer med. Adjektivmorfologien er ikke systematisk undersøkt, og funnene er derfor delvis inkonklusive.

Man kan ikke ut fra denne studien konkludere med hvilke sosiale krefter som påvirker endringen, og det er tross forskningsspørsmål 2 heller ikke målet med studien. Funnene trosser ikke den hierarkiske modellen for regional språkpåvirkning etter Sandøy (2000), og det er rimelig å anta at den tette forbindelsen Støren har til Trondheim gjør at utviklingen i genussystemet kan ha blitt inspirert av Trondheimsmaal. Det er likevel mange andre faktorer som også kan ha innvirket på den observerte språkendringen. Jeg oppfordrer derfor til videre kartlegging av genussystemet i bygdene rundt storbyene for videre testing av sentrumshoppehypotesen.

Om utviklingen er et ledd i utviklingen på vei til et norsk språk uten feminint genus vil bare framtiden vise. I midtre Gauldal viser empirien at det foreløpig forekommer økende tilfeller av synkretisme i favør av maskuline kvantorer for feminine substantiv, mindre bruk av genusspesifikke personlige pronomen som anaforisk referanse for inanimate substantiv, samt mindre bruk av genusspesifikk adjektivmorfologi i Midtre Gauldal. Mer kartlegging, især av rurale områder trengs for å si noe om utviklingen på landsbasis.

7 Referanser

- Abbuhl, R., Gass, S. & Mackey, A. (2014): Experimental research design. I *Research Methods in Linguistics* (red. R. J. Podesva og D. Sharma). Cambridge University Press, New York, s.116-134.
- Anderssen, Merete & Busterud, Guro. (2022) *Grammatisk kjønn og bøyingsklasse i norsk som andrespråk: En Korpusstudie*. Norsk Lingvistisk Tidsskrift: Novus Forlag.
- Berko, Jean Gleason. (1958) *The child's learning of English morphology*. *Word*, 14(2-3), s. 150-177.
- Bjerke, T. & Holom, F. (2004). *Banedata 2004. Data om infrastrukturen til jernbanen i Norge*. Oslo/Hamar: Norsk Jernbaneklubb & Jernbaneverket.
- Blume, M. & Lust, B. (2017) Experimental Tasks for Generating Language Production Data, Kapittel 6 i *Research Methods in Language Acquisition: Principles, Procedures, and Practices*. American Psychological Association; Walter de Gruyter, Washington, DC; Boston, s. 119-136.
- Busterud, Guro., Lohndal, Terje., Rodina, Yulia., & Westergaard, Marit. (2020) *Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten?*
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, A. K. (2018) *Research methods in Education*. Routledge.
- Cornips, L. & Poletto, C. (2005) *On standardizing syntactic elicitation techniques* (part 1). *Lingua* 115, s. 939–957.
- Fløgstad, Guro & Eiesland, Eli Anne. (2019) *Gender shift in a Norwegian diminutive construction*. *Nordic Journal of Linguistics*, nr. 1, 2019.
- Gujord, Ann-Kristin H., & Randen, Gunnhild Tveit. (2019) *Norsk som andrespråk-perspektiver på læring og utvikling*. Cappelen Damm Akademisk.
- Haugen, Einar. (1976). *The Scandinavian Languages: An introduction to their history*. London: Faber.

- Hockett, Charles F. (1958) *A course in modern linguistics*. New York: MacMillan.
- Hårstad, Stian. (2009) "Kommer ikke alt godt fra ovnen? Et forsøk på å se utviklingstrekk i trønderske talemål i et standardiseringsperspektiv». I: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift nr.1:133-143*.
- Hårstad, Stian., Lohndal, Terje & Mæhlum, Brit. (2017) *Innganger til språkvitenskap. Teori, metode og faghistorie*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hårstad, Stian & Opsahl, Toril. (2013) *Språk i byen. Utvikling i urbane språkmiljøer i Norge*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kulbrandstad, Lars Anders & Kinn, Torodd. (2016) *Språkets mønstre. Norsk språklære med øvingsoppgaver*. 4. utgave. Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
- Kvittingen, Ida. (2019) *Ei litta artikkel om norsk språk*. Hentet 30.04.24 fra forskning.no: <https://www.forskning.no/barn-og-ungdom-sprak/ei-litta-artikkel-om-norsk-sprak-er-du-mer-beskjeden-hvis-du-tar-ei-litta-selfie-enn-en-liten-selfie/1298277>
- Labov, William. (1981) *Field methods of the project on linguistic change and variation*.
- Levon, Erez. (2013): *Ethnography and recording interaction*. I *Research Methods in Linguistics* (red. R. J. Podesva og D. Sharma). Cambridge University Press, New York. s.195-213.
- Lohndal, Terje., van Baal, Yvonne., Eik, Ragnhild & Solbakken, Hedda (2023) *Replication Data for Grammatical Gender in Norwegian Dialects: Variation, Acquisition and Change (GenVAC)*.
- Lødrup, Helge. (2011) Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 103 2.
- Mæhlum, Brit & Røyneland, Unn. (2012) *Det norske dialektlandskapet. - innføring i studiet av dialekter*. Cappelen Damm Akademisk.
- Nesse, Agnete. (2005) *Boken-han og Kua-den*. (Kapittel i *Maal og Minne* 2 (2005) ss.136-146. Novus forlag).

- Postholm, May Britt & Moen, Torill. (2020) *Forsknings- og utviklingsarbeid i skolen*. 2.utgave. Universitetsforlaget.
- Refseth, Harald & Gynnild, Erling. (1990) *Bygdamål og bygdaminne*. Midtre Gauldal Kulturstyre.
- Rodina, Yulia & Westergaard, Marit. (2015) *Gender in Norwegian: Language Acquisition and Language Change*. Journal of Germanic Linguistics: UiT & UiO.
- Sandøy, Helge. (1998) *The Diffusion of a New Morphology in Norwegian Dialects*. Fra journalen: Folia Linguistica.
- Sandøy, Helge. (2000) *Utviklingslinjer i moderne norske dialektar*. Folkemåls-studier 39. *Medelanden från Foreningen för nordisk filologi*, 345–384.
- Svenonius, Peter. (2017) *Declension Class and the Norwegian Definite Suffix**. CASTL, University of Tromsø – The Arctic University of Norway.
- SSB. (2021) *Hvor mye pendling er det mellom kommuner?* Hentet 30.04.23 fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/hvor-mye-pendling-er-det-mellom-kommuner>
- Torp, Arne & Vikør, Lars S. (2016) *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 4.utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ulleland, Trine Øie. (2023) *Når ei blir en. Om genusbortfallet av hunkjønnskategorien i talemålet i Trondheim og bruken av "ei" for å referere til kvinnelig person*. NTNU.
- van Baal, Yvonne., Solbakken, Hedda., Eik, Ragnhild., & Lohndal, Terje. (2023) *Endringer i grammatisk kjønn på tvers av dialekter: Et eksperimentelt paradigme*. Norges teknisk naturvitenskapelige universitet.
- Åfarli, Tor A. & Sakshaug, Laila. (2013) *Grammatikk. Syntaks og morfologi med norsk i sentrum*. Det Norske Samlaget.

7.1 Vedlegg 1

Informasjon og samtykkeerklæring for deltakelse i forskningsprosjekt

Forskningsprosjektet omhandler grammatiske fenomener i trøndersk dialekt, mer spesifikt Soknedal/ Gauldalsmål. For ikke å påvirke resultatene vil det ikke gis noen ytterligere informasjon om hvilke grammatiske fenomener det vil bli lagt vekt på i undersøkelsen.

Jeg er student ved masterprogrammet *Lektor i språk og samfunnsfag Trinn 8-13* ved UiT - Norges arktiske universitet, fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, og skal nå skrive Mastergradsoppgave innenfor nordisk språkvitenskap. I forbindelse med oppgaven skal jeg utføre en undersøkelse. Prosjektet ledes av meg, Olav Lund Fagerbekk, under veiledning av Kristine Bentzen, professor i nordisk språkvitenskap.

Materialet vil bli samlet inn ved lydopptak av semistrukturerte samtaler rundt en visuell lysbilde fremvisning. Deltakerne vil bli informert om hvordan de skal svare på de ulike lysbildene ved en gjennomgang av eksempler før vi starter. I tillegg vil semistrukturerte samtaler uten prosjektansvarlig til stede finne sted hvor deltakerne selv vil være ansvarlig for å ta opp lyd.

Formålet med prosjektet er å se på muntlig dialektbruk. Derfor er det viktig at du som informant etter beste evne forsøker å snakke så naturlig og dagligdags du får til. Situasjonen kan virke litt kunstig, noe som er forståelig, så det er bare å stille spørsmål underveis eller si ifra om noe virker uklart. Lydopptakeren kan også når som helst settes på pause eller skrur av.

Frivillig deltakelse

All deltagelse er frivillig, og du kan trekke din deltakelse når som helst, både under selve deltakelsen, og i etterkant. Jeg vil benytte meg av taleopptak, og notater under samtalene.

Anonymitet

Alle deltakere vil bli anonymisert i masteroppgaven. Det vil si at ingen andre enn jeg og min veileder vil kjenne til hvem som har deltatt, og personopplysninger vil ikke kunne tilbakeføres til deg. Det innsamlede lyd materialet vil bli slettet når prosjektet er over.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med enten student eller veileder.

Hvis du har spørsmål knyttet til SIKT sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- SIKT- Kunnskapssektorens tjenesteleverandør. +47 73 98 40 40 (08:00-16:00).
- personverntjenester@sikt.no

Samtykkeerklæring for deltakelse i forskningsprosjekt

Jeg har lest og forstått informasjonen i dette informasjonsskrivet og gir herved mitt samtykke til å delta i forskningsprosjektet.

Morsmål og dialekt: _____

Bostedskommune og alder: _____

Kjønn: () mann. () kvinne. () annet/ ønsker ikke å svare.

Sted og dato

Signatur

Kontaktinformasjon student:
Olav Lund Fagerbekk
ofa013@post.uit.no
907111586

Kontaktinformasjon veileder:
Kristine Bentzen
kristine.bentzen@uit.no
776 46665

